

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

Seramik Anasanat Dalı

**MİTOLOJİ VE ANADOLU SÖYLENCELERİNİN ÖZGÜN
SERAMİK FORM VE YÜZEYLERE YANSIMASI**

Berfu Ceren DEĞİRMENCİ

Yüksek Lisans Sanat alışması Raporu

Ankara, 2019

MİTOLOJİ VE ANADOLU SÖYLENCELERİNİN ÖZGÜN SERAMİK FORM VE
YÜZEYLERE YANSIMASI

Berfu Ceren DEĞİRMENCİ

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

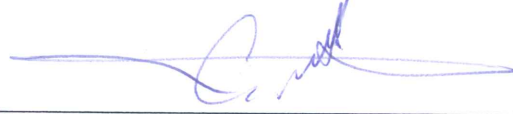
Seramik Anasanat Dalı

Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

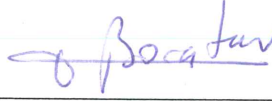
Berfu Ceren Değirmenci tarafından hazırlanan “Mitoloji ve Anadolu Söylencelerinin Özgün Seramik Form ve Yüzeyle Yansıması” başlıklı bu çalışma, 19.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Candan DİZDAR TERVIEL (Başkan)

Prof. Nazan SÖNMEZ (Danışman)

Doç. Olcay BORATAV (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Pelin YILDIZ

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

02.07.2019

Berfu Ceren DEĞİRMENCI

“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Prof. Dr. Nazan SÖNMEZ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

Berfu Ceren DEĞİRMENCI

ÖZET

DEĞİRMENCİ, Berfu Ceren. Mitoloji ve Anadolu Söylencelerinin Özgün Seramik Form ve Yüzeyle Yansıması, Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu, Ankara, 2019.

Anadolu topraklarının süregelen efsanelerinden Şahmeran söylencesi, hem hayranlık beslenen hem de korkulan bir varlık olarak kültürümüzde yer almaktadır. Özellikle yılan temasının çoğu kültürde önemli yer edindiği gözlemlenmiş ve tarih boyunca pek çok söylencesel figürün Şahmeran ile benzer özellikleri olduğu görülmüştür. Diğer kültürlerle ait söylencesel figürler sanatla beslenerek tüm dünya tarafından bilinirliği sağlanırken; bulunduğumuz coğrafyaya ait Şahmeran uluslararası platformlarda yeterli düzeyde anlatılamamıştır.

Bu çalışma Şahmeran'ın korkulan yönünü yumuşatmak, söylencede verilmek istenen mesajları ve figürün karakter özelliklerini ön plana çıkarmak, yılan formunu da yok saymadan onu daha estetik ve modern bir forma dönüştürmek, böylelikle yeni nesillerin ilgisini çekerek, nesiller boyunca anlatılagelen bu söylencenin unutulmasına izin vermemek amacıyla yapılmıştır.

Bu amaçtan yola çıkarak, çalışmada yılan temalı söylenceler incelenmiştir. Şahmeran söylencesinin farklı anlatımlarına, diğer kültürlerdeki bazı söylencelerle benzerliklerine ve farklılıklarına bakılmıştır. Ülkemizde yapılan, Şahmeran temalı filmler, tiyatro oyunları, edebî çalışmalar, el sanatları, camaltı resimler, resim, heykel ve seramik çalışmaları araştırılmıştır. İncelemelerden elde edilen bilgiler günümüze göre yorumlanarak, yapılan uygulamalarla çağdaş bir dille seramik sanatına yansıtılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Yılan, Şahmeran, Sanat, Söylencebilim, Seramik, Söylence

ABSTRACT

DEĞİRMENÇİ, Berfu Ceren. Reflection of Myth and Anatolian Legends on Ceramic Body and Surface, Master's Art Report, Ankara,2019.

The legend of the Shahmaran, a creature both feared and admired, is an ancient tale that features prominently in Turkish culture and has been told for centuries in Anatolia. It is observed that the figure of the snake or serpent is a common theme in most cultures and many myths throughout history have been depicted with characteristics resembling the Shahmaran. While mythical creatures in other cultures have been nurtured through art and promoted to the whole world, the Shahmaran, which originates from these lands still remains more or less unknown in the international arena.

This study aims to raise the interest of the new generations in the myth to ensure it lives on into the future by softening the feared aspects of the Shahmaran, highlighting the messages underlying the myth as well as the unique characteristics of the figure and transforming the snake figure into a more aesthetic and modern form without ignoring its original form.

To this end, myths involving snake themes have been investigated. The various versions of the Shahmaran legend have been examined, including the similarities and differences it bears to myths in other cultures. The films, plays, literary works, crafts, underglass paintings, paintings, sculptures and ceramic figures made in Turkey have been studied. The resulting findings have been interpreted from a contemporary standpoint and transformed into ceramic art.

Keywords

Serpent, Shahmaran, Art, Mythology, Ceramic, Myth

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	İ
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	İİ
ETİK BEYAN.....	İİİ
ÖZET.....	İV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
RESİMLER DİZİNİ	Vİİİ
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: ŞAHMERAN SÖYLENCESİ.....	5
1.1. SÖYLENCEBİLİMDE YILAN SEMBOLÜNÜN ÖNEMİ.....	5
1.1.1. Zehir ve Panzehir	5
1.1.2. Ouroboros	6
1.1.3. Tıp Sembolü.....	6
1.1.4. Üreme Sembolü	11
1.2. ANADOLUDA ŞAHMERAN SÖYLENCESİ.....	12
1.2.1. Camasbname	13
1.2.2. Halk Arasındaki Genel Anlatımıyla Şahmeran Söylencesi.....	14
1.2.3. Şahmeran Söylencesinin Anlatıldığı Yörelere.....	15
1.3. ŞAHMERAN İLE YILAN TEMALİ DİĞER SÖYLENCELERİN KARŞILAŞTIRILMASI	18
1.3.1. İlluyanka	18
1.3.2. Medusa	19
1.3.3. Yemliha	26
1.3.4. Naga.....	28
1.3.5. Lahmu Ve Lahamu	32

2. BÖLÜM: ŞAHMERAN SÖYLENCESİ'NİN SANATA YANSIMALARI.....	33
2.1. SİNEMA, TİYATRO VE EDEBİYAT'TA ŞAHMERAN	33
2.2. EL SANATLARI VE CAMALTI RESİM'DE ŞAHMERAN.....	34
2.3. PLASTİK SANATLARDA ŞAHMERAN	38
3.BÖLÜM: ŞAHMERAN ÖZGÜN SERAMİK TASARIMI.....	42
SONUÇ.....	59
KAYNAKÇA	62
EK 1. TURNİTİN RAPORU.....	70

RESİMLER DİZİNİ

RESİM 1: SANDRO BOTTICELLİ, VENÜS'ÜN DOĞUŞU, FLORANSA, UFFİZİ GALERİSİ, 1483-1485	3
RESİM 2: TUTANKAMON LAHİTİ, FRANKFURT, ALMANYA	6
RESİM 3:KADÜSE SEMBOLÜ	7
RESİM 4: ASKLEPİOS YILANLI ASASI İLE, EPİDARUS ARKEOLOJİ MÜZESİ.....	8
RESİM 5: GUDEA'NIN NİNGİŞZİDA'YA HEDİYE ETTİĞİ VAZO, LOUVRE-PARİS	9
ŞEKİL 6: MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ADLİYE-İ ŞAHANE AMBLEMİ	9
RESİM 7: ÇANKIRI ŞİFÂHÂNESİ' NDE (TAŞ MESCİD) YILAN TASVİRLİ KABARTMA, TAŞ SÜSLEME	10
ŞEKİL 8: SAĞLIK BAKANLIĞI LOGOSU, TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ LOGOSU, TÜRK ECZACILAR BİRLİĞİ LOGOSU.....	10
RESİM 9: TÜRK HEKİMLERİ BİRLİĞİ LOGOSU, TÜRK DIŞ HEKİMLERİ BİRLİĞİ LOGOSU VE DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ (WHO) LOGOSU	11
RESİM 10: M.Ö. 600'LER ANA TANRIÇA FİGÜRÜ.....	12
RESİM 11: ŞAHMERAN HEYKELİ, TARSUS	16
RESİM 12: ANİ KAZISI-MİTOLOJİK ESERLER, 961-1045, KARS MÜZE MÜDÜRLÜĞÜ	17
RESİM 13: FIRTINA TANRISI İLLUYANKA'YI ÖLDÜRÜRKEN, MÖ. 1050-850 MALATYA, ASLANTEPE.....	19
RESİM 14: BENVENUTO CELLİNİ, “MEDUSA BAŞI İLE PERSEUS”, FLORANSA- İTALYA, 1545-1554.....	21
RESİM 15: CARAVAGGIO, MEDUSA, FLORANSA, UFFİZİ GALERİSİ, 1595-1598.....	23
RESİM 16: YEREBATAN SARAYI, TERS DURAN MEDUSA BAŞI	24
RESİM 17: YEREBATAN SARAYI, YAN DURAN MEDUSA BAŞI	25
RESİM 18: LUCIANO GARBATİ, “MEDUSA”, 205X98X87CM, 2009	26
RESİM 19: NAGA HEYKELİ, RAJARANİ MANDİR TAPINAĞI, HİNDİSTAN	28
RESİM 20: ALTIN NAGA HEYKELİ, WAT PHRA KAEW TAPINAĞI, BANGKOK, THAİLİND	29
RESİM 21: NAGA VE NAGİ HEYKELLERİ, RAJARANİ MANDİR TAPINAĞI' NIN GİRİŞ KAPISI, HİNDİSTAN	30
RESİM 22: HİNT MİNYATÜRÜ, 1640	31
RESİM 23: EBU BURAK (TACETTİN TOPARLI), ŞAHMARAN CAMALTI TABLO, 50X48,5 CM.....	35

RESİM 24: EBU BURAK (TACETTİN TOPARLI), ŞAHMARAN CAMALTI TABLO, 65X63 CM.....	35
RESİM 25: EMİNE YEDİKUVVET, ŞAHMARAN, “CAM ALTINDA SEYAHAT – SÜRREALİZM – MİTOLOJİ” SERGİSİ, 64X90 CM, 2014.....	36
RESİM 26: NASRA ŞİMMES, ŞAHMERAN DESİNLİ BASMA BOYARKEN	36
RESİM 27: HASAN ÖZCAN, ŞAHMERAN DESEN Lİ BAKIR TEP Sİ.....	37
RESİM 28: ZAHİT MUNGAN, ŞAHMERAN UÇURTMA, 8 M, 2017.....	37
RESİM 29: FİKRET OYTAM, “OTYAM'IN FIRÇASINDAN”, TUVAL ÜZERİNE KARIŞIK TEKNİK, 1984.....	38
RESİM 30: FİKRET OYTAM, "OTYAM'IN FIRÇASINDAN", TUVAL ÜZERİNE KARIŞIK TEKNİK.....	38
RESİM 31: FİKRET OYTAM, "ŞAHMARAN'LI PORTRE", TUVAL ÜZERİNE AKRİLİK, 2008.....	39
RESİM 32: KAZIM ŞAHBUDAK, "USTANI BUL ŞAHMARAN" SERGİSİ, 2014	39
RESİM 33: SERPİL AKYIL, ŞAHMERAN, SUNTA ÜZERİNDE KARIŞIK TEKNİK, 28X33,3 CM, 1998.....	40
RESİM 34: MEHMET AKSOY, ŞAHMERAN, 25 X 12X 25 CM, MERMER-DEMİR- KURŞUN,1989	40
RESİM 35: MEHMET AKSOY, ŞAHMERAN, 260X166X108 CM, TAŞ-MERMER-METAL, 2017.....	41
RESİM 36: “DÜŞ YA DA GERÇEK ŞAH-I MARAN” SERGİSİ, İSTANBUL, 2012.....	41
RESİM 37: ŞAHMERAN DESEN ÇALIŞMASI, 70X100, GUAJ BOYA, 2010	42
RESİM 38: ÇAYDANLIK, PORSELEN DÖKÜM	43
RESİM 39: BİSKÜVİ PİŞİRİMİ YAPILMIŞ ÇAYDANLIKLAR.....	44
RESİM 40: BİSKÜVİ PİŞİRİMİ YAPILMIŞ ÇAYDANLIKLAR.....	44
RESİM 41: 1230°C'DE SIRLI PİŞİRİM	45
RESİM 42: 1250 °C'DE SIRLI PİŞİRİM	46
RESİM 43: YALNIZ ŞAHMERAN, ÇAYDANLIK-1, PORSELEN.....	46
RESİM 44: ZEHİR VE ŞİFA, ŞAHMERAN ÇAYDANLIK-2, PORSELEN	47
RESİM 45: ŞAHMERAN ÇAYDANLIKLAR 1-2.....	47
RESİM 46: ŞAHMERAN ÇAYDANLIKLAR 1-2-3	48
RESİM 47: SİYAH PORSELEN BOYAMA, 800 °C'	50
RESİM 48: KIRMIZI PORSELEN BOYAMA, 800 °C'.....	51
RESİM 49: KIRMIZI DEKORLU ŞAHMERAN ÇAYDANLIK; DETAY	52
RESİM 50: BERFU CEREN DEĞİRMENCİ, ŞAHMERAN ÇAYDANLIK, PORSELEN	52

	x
RESİM 51: PORSELEN BOYAMASI BİTİRİLMİŞ ŞAHMERAN ÇAYDANLIK	53
RESİM 52: ŞAHMERAN HEYKEL ÇALIŞMASI	54
RESİM 53: ŞAHMERAN HEYKEL, BAŞ DETAYI	54
RESİM 54: FİGÜRATİF ŞAHMERAN ÇALIŞMASI.....	55
RESİM 55: BERFU CEREN DEĞİRMENCİ, ŞAHMERAN'IN ÖLDÜRÜLÜŞÜ, 2019	56
RESİM 56: ŞAHMERAN'IN ÖLDÜRÜLÜŞÜ (ARKADAN GÖRÜNÜM), 2019	57
RESİM 57: HEYKELİN BAŞ DETAYI	58

GİRİŞ

İlkel insan doğayla ve kendisiyle ilgili cevaplayamadığı soruları, umut, istek ve korkularını hayal ürünü öyküler olan mitlerle ortaya koymuştur. Mitoloji gerçek tarih olarak kabul edilir ve mitler de insanlık tarihinin en eski hikayeleridir. Bu hikayelerin yüzyıllar boyunca dilden dile anlatılarak farklılaşması kaçınılmazdır. Zaman içerisinde bu öyküler simgesel, doğaüstü-insanüstü ve kutsal bir özellik kazanmıştır. Sözlü geleneğin bir parçası olan mitler; yazının icadıyla birlikte kayıt altına alınarak edebiyatın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bir başka deyişle ilk edebi yaratmaların kaynağı mitolojidir diyebiliriz. Günümüzde ise; söylencelerin etkisi sanatta, bilimde ve hatta günlük hayatta büyük yer edinmiştir.

Mitoloji; Yunanca “mithos” yani “söylenen ya da duyulan söz” ve “logos” yani “konuşma” kelimelerinin birleşiminden türemiştir. Mitlerin doğuşunu araştıran, anlamlarını inceleyen ve yorumlayan bilim dalıdır. Mit kavramının Türkçe karşılığı olarak söylence ve efsane, mitoloji için ise söylencebilim terimi kullanılmaktadır. Bu çalışmada “mit” kavramı için “söylence”, “mitoloji” kavramı için ise “söylencebilim” terimleri tercih edilecektir.

Söylenceler, toplumların kendine has inanışlarından, alışkanlıklarından doğar. Her kültür kendi söylencelerine sahiptir. Fakat benzer yaklaşımlar, yaşanan ortak problemler ve sorular; farklı kültürlerdeki söylencelerde ortak motiflerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Evrenin yaratılışı, doğa olayları, insanın yaratılışıyla ilgili ortak sorular gibi, neredeyse tüm kültürlerde ortak konular mitolojinin temelini oluşturur. Mitler bilimsel verilerin yetersiz olduğu dönemde birçok konuya açıklık getirmiş; bir nevi bilim öncesi bilim olmuştur. Mircea Eliade'nin yorumuna göre “Mit, kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanda, ‘başlangıçtaki’ masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik, yani Kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir tür bitki, bir insan davranışı, bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini anlatır. Demek ki mit, her zaman bir ‘yaratılış’ın öyküsüdür” (Eliade, 2001, s. 15,16). Donna

Rosenberg' in de dediği gibi “Yaratıcı Tanrı, ilk insanları genellikle ağaç, kaya, bitki ve çamur gibi yeryüzü elemanlarından yaratır”. Neredeyse bütün kültürlerde benzer şekilde karşımıza çıkan mitlerde tanrılar ölümlülerin yaşadığı en az bir dünyayı büyük bir tufanla (bazen bir yangın, bazen bir sel, bazen de bir deprem ya da doğaüstü bir olayla) yok eder ve bütün bu olayları genellikle bir yeniden doğuş takip eder. Rosenberg, bu mitlerdeki kahramanları “alışılmadık biçimlerde doğan, olağanüstü bir güce sahip, özel silahlarla canavarları öldüren, görevlerinin bir parçası olarak yeraltına inen ve alışılmadık bir şekilde ölen tanrı çocukları” olarak betimler (Rosenberg, 2003, s. 18).

Söylencelerin edebiyat, tarih, felsefe gibi alanlar kadar sanatın birçok alanına da etkisi yadsınamayacak kadar büyüktür. “Dünya edebiyatında mitolojinin sürekli ve etkili bir kaynak olduğunda uzmanlar fikir birliğine varmışlardır” (Karadağ, 1999, s. 24). Bir ifade, başkaldırı, sorgulama aracı olan sanat, yine bir sorgulama aracı olarak kabul edilebilecek söylencelerle etkileşim halindedir. Söylenceler, sanatın birçok türüne ilham kaynağı olmuştur. İlk çağ insanının varoluş ve yaşam kaynağı olarak gördüğü, gerçek ve kutsal saydığı söylencelerin etkisinin ne kadar büyük olduğunun ispatını Rönesans Dönemine olan olumlu etkisinde somut olarak görebiliriz. Gombrich' e göre XV. yüzyıl insanları, antik dönem insanların bilgeliğine, bu söylencelerin derin ve gizemli gerçekler olduklarını düşünecek kadar inanıyorlardı (Gombrich, 1980, s. 199). Söylencesel unsurları sanat eserlerinden ayırmak mümkün değildir. Her ne kadar zaman zaman unutulsa da arka planda kalmış gibi düşünülse de toplumların geleneklerine bağlı olarak üretilen sanat eserleri, bu izleri taşımaya devam eder. Rönesans Döneminde de bu bağın tekrar kurulmaya başlandığını ve İtalyanların Roma' nın eski ihtişamını geri getirme isteği için başvurdukları yolun da yine klasik söylenceleri sanata aktarmak olduğunu görürüz (Gombrich, 1980, s. 199). Bu söylenceler Rönesans Dönemi insanları tarafından beğeni ve hayranlıkla karşılanmıştır. Rönesans Döneminde Boccio ve Dante gibi şairleri; Leonardo da Vinci, Michelangelo ve Rafael gibi ressamı dinsel temaların yanında Yunan söylenceleriyle ilgili temaları ele aldılar (Avaryan, 2017). XV. yüzyılın ikinci yarısı, Rönesans dönemi sanatçılarından Sandro Botticelli' nin ünlü “Venüs'ün Doğuşu” tablosu da klasik bir söylene olan Venüs'ün ergen bir kadın olarak denizden doğup kıyıya çıkışı anlatır.

Resim 1: Sandro Botticelli, Venüs'ün doğuşu, Floransa, Uffizi Galerisi, 1483-1485

Efsaneler Rönesans sonrası dönemde de; edebiyatta, plastik sanatlarda ve müzikte pek çok sanatçıya esin kaynağı ve kaynakça olmuştur. Bugün bile, bu etkilerin yansımalarını modern sanat eserlerinde görmek mümkündür.

Yaşadığımız Anadolu topraklarının en önemli efsanelerinden Şahmeran'ın da bizim kültürümüzde etkisi büyüktür. Şahmeran gerek doğurganlığı ve bilgeliği temsil ettiği gerekse şans ve şifa getirdiğine inanılması bakımından önemli bir figürdür. Bu yönleriyle Şahmeran hayranlık beslenen bir varlık olarak kültürümüzde yer almaktadır.

Diğer taraftan Şahmeran korkulan bir varlıktır. Araştırmacı tarafından Şahmeran'ın korkulma sebebinin fiziksel özelliği olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma Şahmeran'ın korkulan yönünü yumuşatmak, söylencede verilmek istenen mesajları ve figürün karakter özelliklerini ön plana çıkarmak, yılan formunu da yok saymadan onu daha estetik ve modern bir forma dönüştürmek, böylelikle yeni nesillerin ilgisini çekerek, nesiller boyunca anlatılagelen bu söylencenin unutulmasına izin vermemeyi amaçlamaktadır.

Bu amaçtan yola çıkarak, çalışmada Mezopotamya kültürüne ait yılan motifli Şahmeran söylencesinin diğer kültürlerdeki bazı söylencelerle benzerlikleri ve farklılıkları incelenmiştir. İncelemelerden elde edilen bilgiler günümüze göre yorumlanarak yapılan uygulamalarla çağdaş seramik sanatına yansıtılmıştır. Geçmişimizin izleri günümüz bakış açısıyla yorumlanarak seramik sanatında vücut bulmuştur.

Aşağıda ilk olarak, genel anlamda Şahmeran söylencesinden bahsedilmiştir. Ardından Şahmeran söylencesinin sanata yansımaları anlatılmış, yapılan özgün seramik uygulamalarına yer verilmiştir.

1.BÖLÜM

ŞAHMERAN SÖYLENCESİ

1.1. SÖYLENCEBİLİMDE YILAN SEMBOLÜNÜN ÖNEMİ

Zengin kültüre sahip Anadolu topraklarındaki söylencelerde, hayvanlar önemli bir yere sahiptir ve yılan bunların arasında en çok saygı duyulanlarındandır. Özellikle Orta Asya Türkleri için sağlık, şans, saadet, şifa ve bilgeliğin sembolü olmuştur yılan. On İki Hayvanlı Türk Takvimi'nde de altıncı hayvan olarak, yılan vardır. Şamanist Türk boylarında yılanın ayrı bir yeri vardır ve Şaman'a yardım eden erk hayvanlarından (koruyucu hayvan ruhlarından) biridir. Anadolu'da yaşamış medeniyetlerin hepsinde yılanla ilgili söylencelere rastlanmaktadır. Bu söylencelerde zaman zaman kadın, zaman zaman erkek olarak görülmektedir. Bir yandan “tanrı” ya da “tanrıça” olarak kabul edilerek tapılan yılan figürü, bir yandan da “insanın cennetten kovulmasının asıl suçlusı” olarak kabul edilecek kadar zıtlıkları içinde barındıran bir kavramdır.

1.1.1. Zehir ve Panzehir

İlk mağara resimleri ve yazılı kaynaklarda karşılaştığımız yılan simgesi daha sonrasında da kutsal kitaplardan söylencelere, masallardan halk hikayelerine kadar pek çok kaynakta ve pek çok kişi tarafından anlatılarak etkisini günümüze kadar ulaştırmıştır. Yılan; yeniden doğuşu, ölümsüzlüğü (sonsuzluğu) ve sürekli deri değiştirmesinden dolayı da yenilenmeyi sembolize etmektedir (Seyidoğlu, 2017, s. 83). Yaşam ve ölüm, iyilik ve kötülük, hastalık ve şifa gibi zıt güçlere ve gizli bilgilere sahip olduğu simgelenerek söylencelerde karşımıza çıkmaktadır. Bu düalist anlayışa göre biçimlenen birçok doğa unsuru gibi yılan da, zehri ve panzehiri bünyesinde barındırmasıyla yine zıtlıkları simgelemektedir.

1.1.2. Ouroboros

Kendi kuyruğunu ağzına almış haliyle daire şekli oluşturan, kendini yaratmayı ve sonun başlangıç olduğunu sembolize eden yılan sembolü Ouroboros'dur. Söylencesel ve dinsel sembolizmde sıkça karşımıza çıkan bu simgeye çok geniş bir coğrafyada rastlanır. Sonsuzluğu, bölünmezliği, yeniden doğuşu ve yeniden başlayan döngüleri (anka kuşu gibi) simgeler (Ouroboros - Vikipedi, 2019)., Simyacılığın simgesi olarak da kullanılmıştır. Ouroboros'un bilinen ilk kullanımına aşağıda resmi olan Tutankamon'un bir lahitinde rastlanır.

Resim 2: Tutankamon lahiti, Frankfurt, Almanya

1.1.3. Tıp Sembolü

Orta Asya Türkleri için; birbirine sarılmış çifte yılan motifi saadetin sembolü olarak kabul edilmiştir (Sultan Sökmen, 2018). Bu sebeple mabetlerde, hükümdarların armalarında ve

sağlık merkezlerinde çifte yılan sembolü kullanılmaktadır. Asaya dolanmış çifte yılan sembolüne ilk kez Hermes' in altın asasında rastlanır. Haber ve ticaret tanrısı olan Hermes' in iki yılanı ayırmak için aralarına soktuğu "kadüse" isimli asasına dolanan iki yılanın sulh olmasıyla asa barışı da sembolize eder ve üzerinde bir çift kanat bulunur (Necatigil, 1988, s. 23). Tıbbı simgeleyen bir figüre dönüşmesi ise Asklepeos ve İmhotep ile gerçekleşmiştir.

Resim 3:Kadüse Sembolü

Greko-Romen çağda Yunanlılarca tıp tanrıları olarak kabul edilen Asklepios ile Helenistik dönemde Mısır'da ilk hekim ve tıp tanrısı olarak ölümsüzleştirilen İmhotep özdeşleştirilerek birbirine denk kabul edilmiştir (Sayılı, 1991, s. 138). Tıp kelimesi de; totemi yılan olan eski Mısır'ın en önemli sağlık merkezi olan Teb(Thebai) şehrinden gelir.

Resim 4: Asklepios yılanlı asası ile, Epidaurus Arkeoloji Müzesi

Yılanın tıp sembolü olarak kullanılmasına ait ilk eserlerin Sümerler tarafından yapıldığını; eski Sümer şehri Lagas'da yapılan kazılar neticesinde bulunan, üzerinde bir ağaca sarılı iki yılan kabartması olan mermer vazoun bulunmasıyla; tıp sembolü olarak kabul edilen çift yılanlı asanın Yunanlılardan binlerce yıl önce Sümerler tarafından da kullanıldığı ortaya çıkmış oldu (Çığ, 2018, s. 66). Sümer tanrılarında şifa tanrısı Ningişzida'nın adı "Yaşam Ağacının Hakimi" anlamına gelir ve sembolü de yine ağaca sarılmış biri dişi biri erkek iki yilandır (Çığ, 2018, s. 66).

Resim 5: Gudea'nın Ningişzida'ya hediye ettiği vazo, Louvre-Paris

Ülkemizde ilk olarak II. Mahmud döneminde asaya sarılmış yılan tıp sembolü olarak kullanılmıştır. Bu dönemde açılan Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i şahane (güncel adıyla İstanbul Tıp Fakültesi) tek yılanlı asa sembolünü kullanmıştır.

Şekil 6: Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i şahane Amblemi

1956'ya kadar tek yılanla sembolize edilen tıp sembolümüz, Ord.Prof.Dr.Süheyl Ünver (Türk Tıp Tarihinin kurucusu sayılır)'in Çankırı Darrişşifasında bir taş üzerinde gördüğu çift yılan sembolünden sonra (Türk geleneklerini de yansıttığı gerekçesiyle) öneride bulunmuştur ve hekimliğin sembolü olarak 1937 yılında kabul görmüştür. 1956 yılından

itibaren Dünya Tıp Cemiyeti tarafından da benimsenerek Dünya Tıp Birliğinin sembolü olarak kabul edilmiştir.

Resim 7: Çankırı Şifâhânesi' nde (Taş mescid) yılan tasvirli kabartma, taş süsleme

Yılan simgesi; tıbbın, hemşireliğin, eczacılığın, veteriner ve diş hekimliğinin sembolü olarak günümüzde hala varlığını sürdürmektedir. Aşağıda sırasıyla Sağlık Bakanlığı, Türk Tabipler Birliği, Türk Eczacılar Birliği, Türk Hekimleri Birliği, Türk Diş Hekimleri Birliği ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün güncel sembolleri verilmiştir.

Şekil 8: Sağlık Bakanlığı Logosu, Türk Tabipler Birliği Logosu, Türk Eczacılar Birliği Logosu

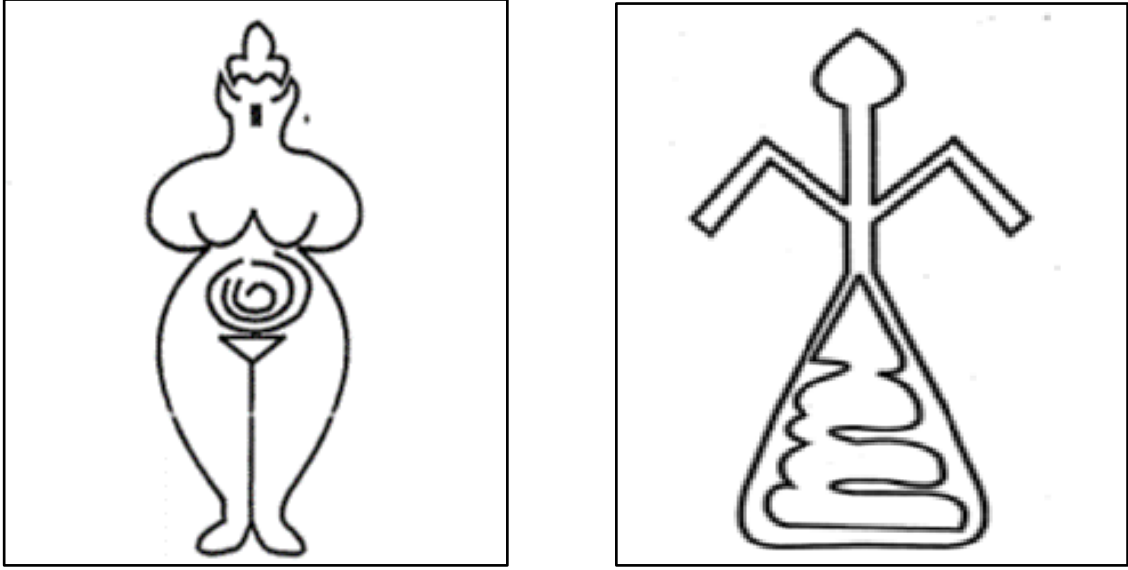

Resim 9: Türk Hekimleri Birliği Logosu, Türk Diş Hekimleri Birliği Logosu ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Logosu

1.1.4. Üreme Sembolü

Yılan, uzun süre toprak altında kaldıktan sonra ilkbaharda yeryüzüne çıkarak deri değiştirmesiyle ve özellikle birbirine dolanmış haliyle Sümerler'den beri üreme sembolüdür. Besini tüm yutarak beslenmesi de anne karnına dönüşü çağrıştırmıştır. Üst Paleolitik ve Neolitik dönemlerdeki tanrıça ve kadın figürlerinde sıklıkla gözlemlediğimiz spirale, yılan ve yılan benzeri şekiller de yine doğum ve üremeyi sembolize eder.

Aşağıda görülen çizimlerde, Çatalhöyükte yapılan kazılarda Neolitik döneme (M.Ö.600'ler) ait buluntularda tanrıçanın göbeğinde spirale şeklinde duran yılan figürü çocuğa bağlanmış kadını temsil etmektedir (Ateş, 2001, s. 107).

Resim 10: M.Ö. 600'ler Ana Tanrıça Figürü

Farklı kültürlerin söylencelerinde, yarı insan yarı yılan olarak anlatılagelen pek çok figür bulunmaktadır. Anadolu topraklarında bu simge Şahmeran söylencesiyle varolmuş ve günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Şahmeran söylencesinin kaynağıyla ilgili varsayımlar ortaya atılsa da ilk çıkış noktasıyla ilgili kesin bir kanıya varmak mümkün değildir. Anadolu'da çok yaygın olan Şahmeran söylencesi; her ne kadar İran, Hint, Yunan, İbrani ve Arap söylencelerinden izler taşısa da Anadolu coğrafyasında yaşayan insanların gündelik yaşamlarını etkileyecek kadar hayatın içine işlemiştir. Türk söylence biliminde, yeraltı yılanlarının başı olan Şahmeran'ın Anadolu kültürüne etkisi büyüktür. Halen halk arasında Şahmeran söylenceleri anlatılmakta ve farklı inanışlar ile devam etmektedir.

1.2. ANADOLUDA ŞAHMERAN SÖYLENCESİ

“Şahmeran” ya da “Şahmaran” olarak bilinen yılan gövdeli ve insan başlı bu söylencesel varlığın adı, Farsça bir sözcük olan “Şah-ı Maran” dan gelmektedir. “Mar” yılan, “Şah” ise yönetici anlamında olup; “Şahmeran” ise yılanların şahı demektir. Ayrıca;

Şahmeran'ın adlarından biri de Ashâb-ı Kehf efsanesindeki yedi uyurlar' dan biri olan "Yemliha" dır ve "hükmetmek, hükümdar" anlamına gelir.

Şahmeran ve hikayesinin farklı kategorilerde nitelendirildiğini görüyoruz. Dr. Ömer Yılar' ın araştırmalarına göre de; Şahmeran anlatılarının, söylencesel bir simge olarak (insan başlı yılan gövdeli varlık), yazılı ve sözlü edebiyatta yer alışı ve efsane olarak anlatımı olmak üzere 3 ana başlık altında değerlendirmemiz gerektiğini görüyoruz (Yılar, 2016, s. 3). Bunun sebebi; Anadolu'da bu kadar yaygın olması sonucunda mesneviden halk hikayesine, masaldan efsaneye kadar pek çok formda yazılıp anlatılmasındandır. Hatta içerik olarak bile farklılıklar gözlemlenebilir.

1.2.1. Camasbname

Şahmeran ile ilgili ilk hikaye, İran ve Türk edebiyatında önemli olan, XV. yüzyılda II. Murat döneminde yaşayan Abdi Musa'nın "Câmasb-nâme" adlı mesnevisinde yer alır ve en bilinen bölümüdür. Metin And' a göre; Câmasbnâme de; aslında "Binbir Gece Masalları" nda geçen "Câmâsb'ın Serüvenleri" nden yola çıkarak yazılmıştır (And, 2008, s. 63).

Câmasbnâme' de Şahmeran'ın (Şâh-ı Mârân) anlatıldığı bölüm, birbiriyle bağlantılı birkaç hikâyeden oluşmuştur. Danyal peygamberin oğlu Camasb'ın hikayesi ve Şahmeran'ın yanında geçirdiği günler anlatılır (Erkan, 2019, s. 44). "Bunlar Bulkıya, Şah Sahre, Kaf dağı, Cihan Şah, Mürg Şah, Şah Peri, Gevhernigîn Kalesi, Şems Bânû, Kigal Hindî ve Giriftâr-ı Şehrişah hikâyeleridir" (Erkan, 2019, s. 44).

Hikaye; evrenin tüm sırlarını bilen ve her sorunu çözebilecek bilgelikte olduğu anlatılan Danyal peygamberin, ölmeden önce önemli bilgilerle dolu kitabını doğacak oğluna vermesi için eşine teslim etmesiyle başlar. Danyal öldükten bir süre sonra dünyaya gelen oğlu Camasb, yedi yaşına gelince okula gider ama hiçbir şey öğrenemez. Durum böyle olunca odun satmaya başlar ve bir gün arkadaşlarıyla dağdayken yağmur yağar, bir mağaraya sığınır. Mağarada bal dolu bir kuyu bulurlar.

“Kuyuya inen Câmâsb’a arkadaşları ihanet ederek balı alırlar ve onu kuyu dibinde bırakıp giderler. Kuyuda açtığı bir delikten yerin altına giren Câmâsb bir sarayla karşılaşır. Burası yılanlar ülkesidir. Ancak yılanların şahı Şahmaran kendisine iyi muamele eder ve ikramda bulunur. Câmâsb başından geçenleri anlatır, Şahmaran da ona Bulkiya hikâyesini nakleder. Daha sonra Câmâsb Şahmaran’dan kendisini yurduna göndermesini rica eder. Şahmaran, gördüklerinden hiç kimseye bahsetmemesi şartıyla onu bal kuyusundan dışarı çıkarır. Bu sırada ülkenin hükümdarı olan Keyhusrev çok hastadır. Hastalığına Şahmaran’ın etinden başka hiçbir şeyin çare olamayacağını öğrenen hükümdar Câmâsb’dan Şahmaran’ın yerini söylemesini ister. O da öldürüleceği korkusu ile sırrını açıklar. Şahmaran tılsımla yakalanıp öldürülür ve etinden yapılan ilâçla hükümdar kurtulur. Bu arada Câmâsb Şahmaran’dan öğrendiği ve babasının kendisine bıraktığı kitaptan edindiği bilgilerle bütün dünyanın sırlarına vâkıf büyük bir hakîm olur.” (Erkan, 2019, s. 44)

1.2.2. Halk Arasındaki Genel Anlatımıyla Şahmeran Söylencesi

Anadolu’ da kendine önemli bir yer edinen Şahmeran hikayesinin birden fazla anlatımı olmasıyla birlikte, bazı temel özelliklerinin pek çok anlatımda değiştirilmediği gözlemlenebilir. Şahmeran’ın; bilge, yaşlanmayan, başı insan, gövdesi yılan ve çoğunlukla da kadın olarak tasvir edilmesi gibi. Anadolu’nun zengin kültürü içerisinde, yöreden yöreye yeni motifler ekleyerek başkalaşan ama aslında zenginleşen bir öyküye dönüşmüştür şahmeran. Farklı anlatımlarda, anlatıldığı yörenin özellikleri, bazı mekân ve karakterlerin değiştiğini görebiliriz. Tıpkı Şahmeranla karşılaşan ilk insanın adının bazı kaynaklarda Balkıya, bazılarında Camsab veya Cemşab hatta bazen Lokman Hekim olarak anlatılması gibi. Ama ana hatlarında değişiklik olmadığı için, ne halk arasındaki anlatılarda, ne kitaplarda yazılan öykülerde, nede Camasbname’ de geçen hikâye arasında çok büyük farklılıklar bulunur.

Şahmeran’ ın yer altında yaşaması, yılanların şah’ ı olması, tesadüf eseri onunla tanışan bir insan olması ve bu kişiye duyduğu sevgi hemen hemen tüm hikayelerde vardır. Tüm anlatılarda Şahmeran sevdiği bu insan tarafından bir şekilde ihanete uğrar ve öldürülür. Bazı anlatıların sonunda, Lokman Hekim’in tüm bilgilerinin Şahmeran tarafından verildiği vurgulanır. Halk arasında yaygın olarak anlatılan bu hikaye, yöresel değişkenler, cinsiyet farklılıkları, isim değişiklikleri gibi söylencenin özünü değiştirmeyen detaylar gözardı edilerek anlatılacaktır.

Hikaye 'yi genel olarak anlatacak olursak; genç bir erkek figürün arkadaşları tarafından kandırılmasıyla ve tesadüfen, yer altındaki yılanların şah-ı olarak bilinen Şahmeran'ı bulmasıyla başlar. Alt tarafı yılan, üst tarafı güzel bir kadın olan ve etrafı çok sayıda yılanla çevrili bu yaratıktan korkar ve kaçmak ister ama şahmeran izin vermez (bazı anlatılarda insan şahmeran' a yardım etmek için kendi rızasıyla kalır). Çünkü eğer bırakırsa yerinin başka insanlar tarafından bilinip öldürüleceğinden korkmaktadır. Bazı anlatılarda da önce şahmeran gitmesine izin vermez, sonrasında da Şahmeran'a aşık oluğu ya da onunla yaptığı konuşmadan büyük keyif aldığı için genç adam gitmek istemez. Ama zaman geçtikçe ailesini özlemesiyle eve dönme isteği yine aynı sonu getirir. Bir süre sonra; kimseye kendisinden bahsetmemesi koşuluyla gitmesine izin verir Şahmeran. Bu sırada hasta olan ülkenin hükümdarı (anlatıldığı yöreye göre o bölgenin ismi verilerek hükümdar tasvir edilir) iyileşebilmesi için Şahmeran' ın etini yemesi gerektiği söylenir. Bunun üzerine herkes seferber olup Şahmeran' ı aramaya başlar. Şahmeran'ı gören kişinin derisinin, yılan derisi gibi pul pul olduğu duyulunca herkesi zorla hamama götürürler. Şahmeran'ı gören insan ortaya çıkınca da zorla yerini öğrenirler. Bu sona şaşırmayan Şahmeran; etinin ilk suyunu vezirin içmesini, ikinci suyunu padişahın içmesini, üçüncüyü de aslında ölümüne sebep olan bu insanın içmesini ister (bu kısım bazı anlatılarda şahmeranın başı, gövdesi ve kuyruğu olarak anlatılır ama sonuç yine aynı olur). İlk suyu içen vezir ölür, ikinci suyu içen padişah iyileşir ve üçüncü suyu içen insan ise Şahmeran' ın bilgeliğine ve zekasına vakıf olur.

Şahmeran'ın öldürülmesi hadisesi, her farklı söylencede ortak sondur. Fakat Şahmeran figürünün öldürülüşü hazin bir son gibi gözükse de insanın sağlık ve şifa bulması içindir. “Hatta bazı anlatımlarda Hekim' in Şahmeran ile karşılaşması uzun uzun anlatılmakta, şifa veren otların neler olduğu bilgisinin Lokman Hekim' e Şahmeran tarafından verildiği söylenmektedir” (Şahmeran Efsanesi, 2019).

1.2.3. Şahmeran Söylencesinin Anlatıldığı Yörelere

Şahmeran'ın yaşadığına veya öldürüldüğüne inanılan birbirinden farklı yörelerde, farklı mekanlar bulunmaktadır. En bilindik Şahmeran mekanları olarak; Siirt'te Şahmeran Mağarası, Iğdır'da Şahmeran Tepesi; Tarsus'ta Şahmeran Hamamı, Şahmeran Heykeli

ve Adana’da Yılan Kalesi (Şahmeran Kalesi)’ inden bahsedilebilir. Anadolu’da Tarsus’tan Urfa’ya, Erzincan’dan Artvin’e kadar uzanan bu simge; en yaygın olarak Tarsus ilçesinde anlatılır ve burada yaşadığına inanılır. Tarsus ilçesi de en az Şahmeran kadar eski ve önemli bir yerdir.

Resim 11: Şahmeran Heykeli, Tarsus

Tarihi kaynaklar ve arkeolojik kazılardan öğrenilen bilgilerin ışığında, kentin kuruluşunun neolitik çağa kadar uzandığı söylenebilir (Çıblak, 2007, s. 187). Tarihi açıdan büyük öneme sahip bu kentte; Asuriler, Fenikeliler, Persler, Makedonyalılar, Selevkiler, Mısırlılar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar ve son olarak da Türkler yaşamaktadır (Bilgili, 2001, s. 1-3). Bu çok kültürlü kentte pek çok tarihi eser ve yapı bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de Roma döneminden kalma “Eski Hamam”dır. Halk arasında “Şahmeran Hamamı” olarak söylenir. Şahmeranın bu hamamda öldürüldüğüne ve mermerlerde hala kan izi bulunduğuna inanılır.

Şahmeran'ın anlatıldığı şehirlerden Adana, aşırı sıcak bir iklimi olduğundan yılan ve akrep çok bulunur. Özellikle yilandan çok korkan halk arasında Lokman Hekim ve Şahmeran efsaneleri sıklıkla anlatılır (Şenesen, 2019). Adana'nın Çukurova ilçesinde, tarihi ipek yolu üzerinde bulunan ve Orta Çağa ait Yılan Kale, Şahmeran kalesi olarak da bilinir (Şen, 2019, s. 30). Bu bölgede Şahmeran söylencesiyle bağlantı olarak, Misis yakınındaki Yılan Kale'de yaşayan, sütle beslenen yılanlar olduğu ve sütleri bitince şehre inip halkı sokarak öldüreceklerinden korkmaları anlatılır ve "Misis yilandan, Ceyhan yelden, Adana seldom gidecek" diye de bir söz söylenir (Şenesen, 2019).

Siirt'te başka birçok yılan efsanesiyle birlikte Şahmeran da anlatılır. Şahmeran'ın bu yöredeki tasvirinde balık da eklenmiştir ve şifalı su arayan insanları öldüren kötü bir varlık olarak anlatılır (Karakaş, 2013, s. 56).

2016 yılında Kars'taki Ani Ören Yeri'ndeki kazılarda, yaklaşık bin yıllık olduğu söylenen taş üstüne yapılan bir Şahmeran kabartması bulundu (Çelik, 2017). Orta Çağa ait, küf taşı üstüne işlenmiş kadın ve yılan figürleri bulunan bu eser Kars Müze Müdürlüğünde görülebilir (Çelik, 2017).

Resim 12: Ani Kazısı-Mitolojik Eserler, 961-1045, Kars Müze Müdürlüğü

1.3. ŞAHMERAN İLE YILAN TEMALI DİĞER SÖYLENCELERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Mezopotamya (Ortadoğu'da Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölge) günümüzde; İran, Lübnan, İsrail, Ürdün, Mısır, Körfez Ülkeleri, Suudi Arabistan, Yunanistan, Kıbrıs ve Türkiye'ye kadar geniş bir coğrafyayı etkisi altına alan, medeniyetlerin beşiği olarak nitelendirilen, önemli bir bölgedir (Jeremy Black, 2003, s. 9). Bilinen en eski uygarlıklardan kabul edilen ve bu bölgedeki pek çok medeniyetin temelini oluşturan Sümerler de bu bölgede yaşamışlardır. Sümerler dil, yazı, astronomi, matematik, geometri, tıp, din, büyü, fal ve söylenebilim gibi pek çok alanda öncü bir toplumdur. Kendinden sonraki Hitit ve Yunan uygarlıklarının söyleneysel kaynağını da oluşturmuştur (Atan, 2011, s. 13). Birçok önemli uygarlığın yayıldığı ve pek çok buluşa öncülük eden bu coğrafya yılanla ilgili kültlerin de çıkış noktasıdır. İlluyanka, Medusa, Yemlika, Naga, Lahmu ve Lahamu gibi yılan temalı birçok söyleneceye de temel oluşturmuştur.

1.3.1. İlluyanka

Sümerler' de, Hitit' lerde ve Anadolu' dan Kafkasya' ya kadar olan bu geniş coğrafyada anlatılan İlluyanka söyleneesinde; yılanla benzeyen (ejder) bir yaratık olan İlluyanka' nın Fırtına Tanrısı ile olan savaşı ve ölümü anlatılmaktadır (Hooke, 2002, s. 135). Bu söyleneenin iki anlatımı mevcuttur. Her ikisinde de ilk önce Fırtına Tanrısı İlluyanka' ya yenilir ve yardım alır. İlk anlatıma göre bir insan yardımıyla, ikinci anlatıma göre de Fırtına Tanrısı'nın oğlu (İlluyanka'nın damadı)'nun yardımıyla İlluyanka' yı öldürür. Efsane'nin her iki anlatısında da İlluyanka ölür.

Resim 13: Fırtına Tanrısı İlluyanka'yı öldürürken, MÖ. 1050-850 Malatya, Aslantepe

Bu iki söylencenin Şahmeranla en benzer yönleri; her iki figürün de yılan olarak tasvir edilmeleri gibi gözükse de, aslında daha önemli bir ortak noktası vardır. Her iki anlatı da yılan'ın doğasında var olan zıtlıklarla bezelidir ve her ikisinin sonu da ihanete uğrayıp öldürülmeleri ile biter.

1.3.2. Medusa

Şahmeran söylencesi' ne kaynak olabilecek veya kaynak olan, en bilindik ve benzer söylencesel varlık "Medusa" dır. Yunan söylencebilim' in de önemli yere sahip bu varlık da Şahmeran gibi yarı yılan yarı insandır. Bu sebeple fiziksel olarak da Şahmeran'a en çok benzetilen söylencesel karakterdir.

Stheno (güçlü), Euryale (uzağa giden) ve Medusa (efendi) isimli üç Gorgo (Deniz Tanrıları Keto ve Phorkys' in yılan başlı kızları) kız kardeş vardır (Öztürk, Medusa ve Gorgonlar(Yunan Mitolojisi), 2019). Bunlardan sadece Medusa ölümlüdür ve genellikle yabandomuzuna benzeyen dişleri, başında saç yerine ıslık çalan yılanları ile tasvir edilir.

Söylenceye göre; Gorgolar' dan tüm tanrılar uzak durmayı tercih ederken, 12 Yunan tanrısından biri olan Poseidon ile Medusa' nın birlikte olmasına çok sinirlenen Tanrıça Athena, Medusa'yı çirkin ve baktığını taşa çeviren bir yaratığa çevirmiştir (Bonney, 2000, s. 339). Zeus'un oğlu Perseus' a, Kralın emri ile Medusa' yı öldürme görevi verilir. Başarısız olacağı düşünülerek verilen bu görevi başarması için Tanrıça Athena aynalı kalkanını, haberci tanrı Hermes de uçan sandaletlerini (kendisine daha önce Zeus tarafından verilmiştir) Perseus' a verir (Graves, 2010, s. 78). Tanruların verdiği bilgiler ve yardım ile Medusa' yı bulan Perseus, kalkanıyla yaptığı bir ışık oyunuyla Medusa' nın bakışlarını başka yere çevirmesini sağlar ve kılıcıyla başını keser. Çevik bir hareketle kestiği başı heybesine koyar ama Gorgon Medusa' nın boynundan Tanrı Poseidon' un çocukları Pegasus (kanatlı at) ve Khrysaor (Altın Kılıç) çıkar (Umut, 2011). Heybesindeki başla birlikte hemen kralın yanına uçan Perseus; Medusa' nın başını heybesinden çıkarıp gösterdiği an, Kral'la birlikte tüm ailesi taşa döner ve sonrasında da Medusa' nın başını Athena'ya verir (Atan, 2011, s. 392). Athena da kalkanına takar (Atan, 2011, s. 392).

Resim 14: Benvenuto Cellini, “Medusa Başı ile Perseus”, Floransa-İtalya, 1545-1554

Medusa söylencesi aslında, şifa tanrısı Asklepios ile de bağlantılıdır. Daha önce hastaları iyileştirdiğinden bahsettiğimiz Asklepios; Athena'nın kendisine verdiği Medusa'nın kanı ile ölüleri diriltmeye de başlamıştır (Bonney, 2000, s. 78). Medusa'nın sol tarafından akan kanın şifa getirdiği, sağ tarafından akan kanın ise zehirli olduğunu keşfeder (Graves, 2010, s. 222). Böylelikle kimsenin yapamadığı şeyi başarmış oldu. Yılan'ın tıpta kullanılması zaten sıklıkla karşılaştığımız bir durumu ama Asklepios'un Medusa'nın kanı ile yaptıkları doğal düzeni bozacak kadar etkili olmaya başlayınca Zeus onu yıldırımla öldürür (Atan, 2011, s. 366).

Medusa ve Şahmeran söylencelerini ana hatlarıyla anlattıktan sonra kısaca karşılaştırsak;

- İki de zıtlıkları içinde barındırır. Bu özellik, her ikisinin yılanla olan ilişkisinden kaynaklanmaktadır ya da bu özelliklerinden dolayı her zaman zıtlıkları içinde barındıran yılan figürüyle ilişkilendirilmişlerdir.
- Birinin başı yılanlarla çevriliyken, diğerinin vücudu yılanlar.
- Her ikisi de kadındır. Fakat çok nadiren de olsa Şahmeran'ın erkek olarak tasvir edildiği anlatımlar da vardır.
- İki de hem zehri hem şifayı bedenlerinde taşırlar.
- Ölümleri birbirine benzer. Her ikisi de ihanete uğrayarak ve kandırılarak öldürülür.
- İki de insanlığa faydalı, sağlık ve şifa getiren sihirli güçlerin bulunmasına yaramıştır.
- Her ikisi de kimsenin kolaylıkla bulamayacağı yerlerde yaşar veya gizlenirler.
- Her iki figür de nazara karşı kullanılmaktadır. Medusa için bu durum; Athena'nın düşmanlarını savmak için kalkanına Medusa'nın başını asmasıyla başlar. Şahmeran için ise; haksız yere öldürülen yılanların şahı için yılanların zarar vermemesi için evlere asılarak başlamış zaman içinde de her türlü kötülükten koruyacağına inanılarak nazara karşı kullanılmıştır.

Her iki söylene de gerek fiziksel özellikleri sebebiyle gerekse de bu iki karakterin hikayelerindeki mesajlar sebebiyle pek çok sanat eserine kaynaklık etmiştir. Barok dönem ressamı Caravaggio'nun "Medusa" isimli tablosu; Perseus tarafından başı kesilen Medusa'nın şaşkınlığını yansıtır ve Perseus'un kalkanından yansıyan görüntü hayal edilerek yapılmış bir çalışmadır.

Resim 15: Caravaggio, Medusa, Floransa, Uffizi Galerisi, 1595-1598

Sanatın her alanına etki eden bu figürün izlerine mimaride de rastlanır. Günümüzde hala, Şahmeran'ın evlerin duvarlarına nazar için asıldığından bahsetmiştik. Roma Dönemi'ne ait olan ve İstanbul'da bulunan Bazilika Sarnıcı'na da buna çok benzer niyetlerle yapıldığı anlatılan Medusa başları konumlandırılmıştır. Müze ve etkinlik merkezi olarak kullanılan bu önemli yapının adı zamanla halk arasında "Yerebatan Sarayı" olarak isimlendirilmiştir. 336 mermer sütundan oluşan bu yapının (The incredible subterranean Basilica Cistern, 2014) köşesinde bulunan iki sütun' un altına kaide olarak Medusa Başları yerleştirilmiştir (Hakkımızda, 2019). Biri baş aşağı duran diğeri yan konumlandırılmış bu iki Medusa başının hangi yapıdan alındığı bilinmemektedir. "Araştırmacılar, genellikle sarnıcın inşası sırasında salt sütun kaidesi olarak kullanılması amacıyla getirildiklerini düşünmektedirler" (Hakkımızda, 2019).

Herkesin ilgisini çeken bu Medusa başlarının neden yerleştirildiği hakkında kesin bir bilgi olmadığı için, pek çok efsane türemiştir. Bir rivayete göre; o dönemde sıklıkla kullanılan Gorgon Medusa' nın başı yine koruma amaçlı yerleştirilmiştir. Bir başka rivayete göre de; Medusa' nın bakışlarının gücünden dolayı, ışığın yansımaya göre yerleştirilmiştir, hatta yana bakarak kendi kendini taşa çevirdiği bile söylentiler arasındadır (Hakkımızda, 2019). Bu teoriler çok heyecan verici olsa da, kaidelerin kolonların altına sığacak şekilde yan ve ters konumlandırılarak yerleştirilmiş olma ihtimalleri daha yüksektir.

Resim 16: Yerebatan Sarayı, ters duran Medusa başı

Resim 17: Yerebatan Sarayı, yan duran Medusa başı

Modern sanatta da popüler olmuş bir konudur Medusa. Farklı sanat disiplinleri ile pek çok sanatçı tarafından yorumlanmasına rağmen kötü ve korkulan bir figür olarak anlatılmıştır hep. İtalyan ressam Luciano Garbati Medusa' nın hiçbir suçu yokken bu şekilde öldürülmesi ve "kötü karakter" olarak anılmasına o kadar üzülüyor ki; Medusa' yı Perseus' un kafasını kesmiş ve elinde taşıyan bir heykelini yapıp söylenceyi tamamen değiştiriyor (Yosma, 2018). Adeta bu eski efsaneye hayalindeki sonu yazarak başka bir soluk getiriyor ve pek çok sanatsever tarafından destekleniyor.

Resim 18: Luciano Garbati, “Medusa”, 205x98x87cm, 2009

1.3.3. Yemliha

Ashab-ı Kehf’ de yedi uyurlardan birinin adıdır ve “Binbir gece masalları” nda adı geçen bir karakterdir “Yemliha”. Ashab-ı Kehf’ de 300 yıllık uykusundan uyanıp insanların yanına giden kişinin adıdır. Yedi uyurlar hikayesi halktan uzaklaşıp kendini mağaraya kapatan bir grup ile ilgili bir hikayedir ve Şahmeran ile direkt olarak bir bağlantısı olmadığından detaylı bir anlatıma yer verilmeyecektir. Binbir gece masallarında ise;

Yeraltı canlılarının kraliçesi, baş döndürecek kadar güzel ve aynı zamanda da vücudunun alt kısmı yılan formunda olan bir kadındır (Onaran, 2014, s. 1322,1323).

Binbir gece masalları Arap edebiyatına ait anonim bir eserdir. Yazarları ya da yazıldığı tarih ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Arap, Hint ve İran kültüründen izler taşıyan bu eser pek çok dile çevrilmiştir ve en ünlü çeviri Antoine Galland tarafından yapılan Fransızca çevirisidir (Pamuk, 2014). Bu çeviriden sonra özellikle Avrupa’da o kadar yaygınlaşmıştır ki dünya edebiyatını en çok etkileyen eserlerden biri halini almıştır. Tüm masalların tam olarak anlatıldığı Türkçe çevirisi de ilk kez Alim Şerif Onaran tarafından yapılmıştır.

Kitap içinde farklı kültürlerden izler taşıyan pek çok efsane, masal ve figür vardır. Bu karakterlerden biri olan Yemliha’ dan da iki ayrı hikaye’de bahsedilir. Birincisi, “Yeraltı Sultanı Yemliha’ nın Öyküsü” 335. gecede, ikincisi ise “Belkiya’ nın Öyküsü” 356. gecede anlatılır. İlk anlatı bir gencin Yemliha’ yı bulması ve tanışması ile ilgili, ikincisi ise Yemliha’ nın ona anlattığı başka bir hikaye ile ilgilidir.

Farklı anlatı türleri bulunduğundan bahsettiğimiz Şahmeran söylencesinin, masal türündeki bu önemli eserde de örneğini görüyoruz. Şahmeran figürü ile neredeyse birebir anlatılan Yemliha’ nın; fiziksel özelliklerinden buldukları pozisyona, bilge kişiler olmalarından özel şifalarla ilgili bilgilerine ve sihir güçlerine kadar aynıdır. Sadece, daha önce de bahsettiğimiz yöresel özelliklere göre anlatıların farklılaştığı gözlemlenir. Binbir gece masallarında Şahmeran yerine Yemliha, Camsab yerine Hasib isimlerinin kullanılması gibi veya Yemliha’ nın Kars’ ta yaşadığının anlatılması gibi. Anlatının masal türünde olmasından dolayı sonunda Şahmeran söylencesinde olduğu gibi Yemliha öldürülmez. Çünkü masal sonları söylencelerdeki veya gerçek hayattaki gibi dramatik olmazlar, her zaman mutluluk veren bir sonla bitirilirler. Bunları da yalnızca anlatımsal farklılıklar olarak değerlendirebiliriz.

Söylencenin ana konusuna ve sonucuna etki etmeyen başka faktörler de gözlemlenir. Binbir gece masalları bir Doğu anlatısı olup Arap etkisinde yazıldığından dolayı Müslümanlık dinine dair izler taşır. Esas olarak Arap, Hint, İran ve Mısır kökenli

kaynaklara dayandırılrsa da Türk, Rum masallarına ve Yunan söylencebilimine dair alıntılar vardır. Hatta öyküsünde Yemliha Yunanca şarkı söyler (Saldıran, 2018).

1.3.4. Naga

Nagalar; Hinduizm, Budizm ve Jainizm (Güney Asya kökenli din ve felsefe)'de kısmen tanrısal, yarı insan ve yarı kobra yılanı olan söylencesel varlıklardır (Naga/Hindu Mythology, 2018). Sanskrit dilinde yılan anlamına gelen Nagaların dışına de Nagi denir ve erkekleri çok yakışıklı dişileri de çok güzeldir. Aynı zamanda Naga, akıllı yılan anlamında, bilgelere ve kahin kişilere de kullanılan bir tabirdir. Kısaca yılan tanrılar da diyebileceğimiz bu ırk, söylencelerde çoğunlukla yeraltında yaşasalar da yeryüzüne çıkarak insanlarla iletişim halindedir (Yılan Bilgeliği ve Pleiades, 2012). Şahmeran kadar izole bir hayatları yoktur ve isterlerse insan formuna girebilirler.

Resim 19: Naga heykeli, Rajarani Mandir Tapınağı, Hindistan

Hindu söylencebiliminde suyun simgesi Naga' lardır ve nehirler, ırmaklar, denizler onlarla ilişkilendirilmiştir (Zimmer, 2004, s. 48). Genellikle insanlar için faydalı olmuşlardır ama insanlar hastalıkların yayılması gibi güçleri olduğuna inanarak onlarla ters düşmekten korkarlar, çünkü güçlü ve tehlikelidirler. Hatta Mircea Eliade “Mitlerin Özellikleri” kitabında; Nagalar ve insanlar arasındaki denge, bir düşmanlıkla bozulunca sinirlenen Nagaların, hastalık, kuraklık ve felaket getirdiğinden bahseder (Eliade, 2001, s. 41). Görkemli ve değerli taşlarla çevrili Naga veya Patala adında, yeraltı krallıklarında yaşarlar ve hazinelerin koruyucularıdır (Naga/Hindu Mythology, 2018).

Nagaların en önemli görevi “kapı muhafızlığı”dır ve bunun örneklerini Hindu ve Budist tapınak kapılarında görürüz (Zimmer, 2004, s. 75).

Resim 20: Altın Naga heykeli, Wat Phra Kaew Tapınağı, Bangkok, Thailand

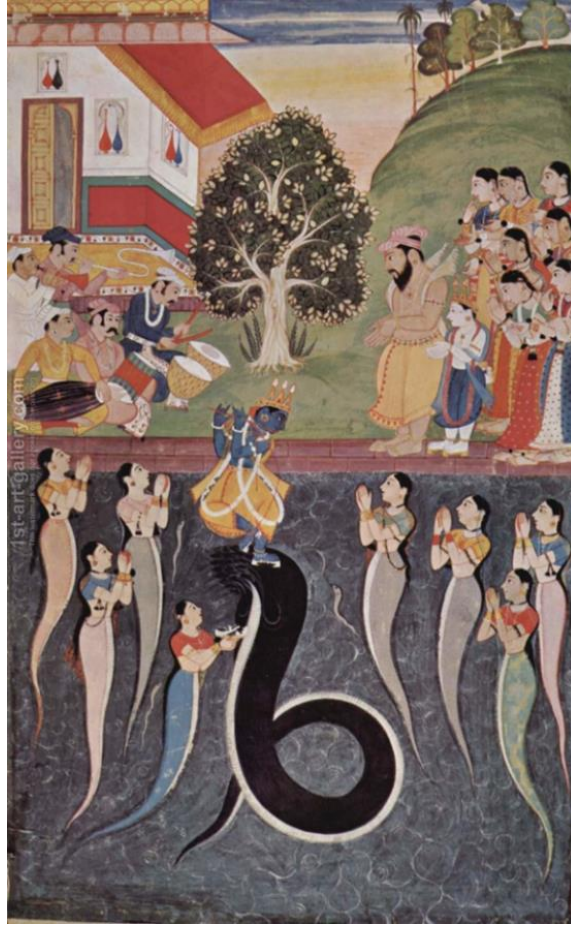

Resim 21: Naga ve Naga heykelleri, Rajarani Mandir Tapınağı' nın giriş kapısı, Hindistan

Üç önemli Naga' dan birincisi; sonsuz Shesha (Ananta), ikincisi; Vasuki ve üçüncüsü de yılanların tribal lideri Takshaka' dır. (Naga/Hindu Mythology, 2018). Budha ile Naga arasında Batı söylencelerindeki gibi çelişkili bir ilişki yoktur ve tüm tanrılarla birlikte kurtarıcının vücut kazanıp gelmesine mutluluk duyarlar; yılan simgesi ayrıştırılmaz, çünkü o “bütün varlıkları kurtarmak için gelmiştir” (Zimmer, 2004, s. 78,79).

Budha engin bilgilerini öğretmek için, henüz hazır olmadığını düşündüğü insanların bu öğretileri anlayabilecekleri bilinç düzeyine gelene kadar, çok güvendiği Nagalara saklamaları için verir. Gerçekten de bu bilgilerin açığa çıkması için yedi yy. geçmesi gerekmiştir (Zimmer, 2004, s. 81). Şahmeran söylencesinde de olduğu gibi, burada da yılan kadim bilgelere sahip bir varlık olarak anlatılmıştır.

Nagalar sanatta genellikle tamamen hayvan formundayken tasvir edilirler. Fakat başlarında yılanla insan formunda ya da vücutlarının üst tarafı insan alt tarafı yılan olarak veya Budha' nın arkasında duran 7 ya da daha fazla yılan tasviriyle birlikte yapılmış örneklerini de heykel ve kabartmalarda görebiliriz (Mackenzie, 1996, s. 68).

Resim 22: Hint Minyatürü, 1640

Şahmeran ile benzerliklerini özetleyecek olursak;

- Her ikisi de yılan ve insan karışımı doğüstü varlıklardır.
- Nagalar Hint söylencelerine, Şahmeran Mezopotamya söylencelerine aittir.
- Nagalar form değiştirebilirken, Şahmeranın bu özelliği yoktur.
- Her ikisi de şifa verme yeteneğine sahiptirler.
- İki varlıkta da kimsenin bilmediği kadim bilgilere sahiptirler.
- Her ikisine de hem hayranlık beslenir hem korkulur.
- Her iki figür de sanata etki etmiştir.

1.3.5. Lahmu Ve Lahamu

Babil yaratılış destanı Enuma Eliş' e göre; herşey hiçlikle başlar. Tiamat (tuzlu su tanrıçası) ve Apsu (tatlı su tanrısı) evrende ilk var olan tanrı ve tanrıçalardır. Evrende sadece su varken yeryüzü, gökyüzü ve deniz birbirinden farksızdı (Armstrong, 2006, s. 47). Dişil ve erkek olarak varolan bu iki su birbirine karışır, sonucunda da Lahmu ve Lahamu doğar. Lahmu erkek yılan, Lahamu da dişil yılan olarak doğmuştur ve onların birleşmesinden de Aşnar (gök) ve Kışar (toprak) doğar (And, 2008, s. 74). Burada da yine yılan temalı her söylencede gördüğümüz zıtlıklarla karşılaşırız. Ayrıca, doğurganlığı da sembolize eden yılanın da bir gönderme vardır. Yer ve gök gibi iki zıt tanrı doğurmuştur yılan.

Anşar ve Kışar Anu (gök tanrısı)'yu o da güçlü ve kurnaz Ea' yı doğurmuştur. Daha sonrasında da daha pekçoğu dünyaya gelir ve bu yeni tanrıların yaptığı şamatadan rahatsız olan Apsu, Taimat' ın itirazlarına karşın onları öldürmeyi planlamıştır. Bunu öğrenen Ea da Apsu' yu öldürerek Taimat' ı barış kararından vazgeçirmiş olur. Ama tanrıça Taimat bu genç tanrıları koruyan Marduk tarafından öldürülerek ikiye bölünür. Aslında hiç istemediği bir savaşın sonunda kendi yarattıkları tarafından öldürülmüştür ve tıpkı şahmeran da insanın onu aldatması gibi. Ayrıca; bir anne olan Taimat hem yaratan hem de onları öldürmeye çalışan olmuştur.

2. BÖLÜM

ŞAHMERAN SÖYLENCESİ'NİN SANATA YANSIMALARI

Doğu ve batı kaynaklı pek çok söylencede yılan kadın figürü; kültürel, dinsel, arketipsel anlamlarla yüklüdür ve Orta Asya Türkleri de gittikleri yerlere içlerinde yılanın da bulunduğu hayvan kabartmaları işlemişlerdir (Uğurlu, 2008, s. 1695). Mezopotamya'daki çoklu kültürün ortak bir ögesidir şahmeran motifi. Şahmeran figürünün ve söylencelerinin etkisi sanatın her alanında hissedilmiştir. Sinema, tiyatro, edebiyat, heykel, resim, işleme ve dokuma özellikle de cam altı resimlerinde örneklerini görürüz.

2.1. SİNEMA, TİYATRO VE EDEBİYAT'TA ŞAHMERAN

1972'de Rahmi Kafadar' ın yönettiği ilk Şahmeran filmi çekilmiştir (Şahmeran (1972), 2019). 1994'de vizyona giren, Zülfü Livaneli'nin yönettiği Şahmeran söylencesinin uyarlaması olan film bir öncekine göre daha etkili olmuştur. Bu filmde Türkan Şoray'ın baş rolde olmasının da filmin ve efsanenin bilinirliğine etkisi olmuştur ama istediği etkiyi yakalayamamıştır. Film camaltı resim yapan bir çocukla başlar ve şahmeran söylencesi anlatılmaya başlanır. Livaneli filmin konusunu oluştururken masalla gerçeği birbirine harmanlayarak yaptığı farklı anlatımla yeni bir soluk getirir.

Tiyatroda yıllardır hem çocuk hem yetişkin oyunlarında Şahmeran konulu pek çok oyun sahnelenmiştir. Bunlardan birkaçı; “Şahmeran Hikayesi” adlı Antalya Devlet Tiyatrolarında 2012-2013/2013-2014 dönemleri, “Şahmeran” ismiyle Diyarbakır Devlet Tiyatrolarında 1999-2000 dönemleri, “Bizden Masallar/Şahmeran” adıyla da İzmir Devlet Tiyatrolarında oynanmıştır (Devlet Tiyatroları, 2019).

Konuyu anlatmak için detaylı bir şekilde verilen Camasbname ve Binbirgece masallarıyla başlayan bu yazım hikayesi ülkemizde çağdaş edebiyat eserlerine öncülük etmiştir. Tomris Uyar "Ödeşmeler ve Şahmeran Hikayesi" ile, sınıf atlama arzusu içinde olup seçim yapmak zorunda kalan ve sonunda da kendi değerlerine sahip çıkarak ödeşmelerini

konu alır. Bu kitabın ilk basımı 1973 yılında yapılmıştır (Uyar, 2003). Bir başka öykü de Murathan Mungan tarafından yazılmıştır. 1986 yılında ilk basımı yapılan “Cenk Hikayeleri” adlı kitapta yer alan öykünün adı "Şahmeran'ın Bacakları" dır (Mungan, 2002). Bir çocuğun yaşam hikayesi üstünden anlatır hikayesini ve kendi yazım diliyle göndermeler yapar şahmeran söylencesine. Çocuğun çıraklık sürecinde ustasıyla yaşadığı diyaloglar, Şahmeran'ın insanlardan ayrı yaşıyor olması gibi çocuğun da yaşlılarından uzaklaşması gibi göndermeler vardır. Ayrıca, Binbir Gece Masalları' nın yazım dilinde gördüğümüz gibi, Mungan da çocuğun derslerine göre bölerek anlatır öyküyü. Hikeyinin sonunda ölen ustasının arkasından üzülen çocuk da yine Şahmeran'ın arkasından üzülen Camsab' la benzerlik gösterir. Sennur Sezer' in 2006 yılında basılan ve yalın bir dille anlattığı “Şahmaran” adlı anlatısı ise söylencenin ana hatlarına sadık kalarak yazılmıştır. Muhsine Helimoğlu Yavuz, Erhan Bener, Yücel Fevzioglu, Ahmet Özdemir, Hatice Üzgöl gibi daha pek çok yazar şahmeran olgusu ile öykülerini yoğurmuştur. Adı geçen her bir yazar aynı söylenceden yola çıkarak, kendi üsluplarında modern bir dille anlatmışlardır vermek istedikleri mesajı.

2.2. EL SANATLARI VE CAMALTI RESİM'DE ŞAHMERAN

Türk halk sanatında kendine önemli bir yer edinen Şahmeran figürü; kilim dokumada, tekstilde, takılarda ve özellikle de neredeyse bu figürle eşleştirilen camaltı resimlerinde karşımıza çıkar. Uğur getirmesi ve nazardan koruması için evlerin duvarlarına asılır.

Camaltı resim çok eski çağlardan beri varlığını koruyan ve cam arkasına, ters çalışma yöntemiyle uygulanan bir resim tekniğidir (Aksoy, 2006, s. 3). Prof. Dr. Hüsamettin Koçan “Cam iki yüzlüdür. Hem görünen, hem gösterendir. Cam kırılındır. Belki görünmez olabildiği için öyledir; belki kırılğan olduğu için görünmezdir” diyerek çok güzel özetler (Koçan, 1997). Ülkemizde 19. ve 20. yy.'da gelişme gösteren camaltı resminin en popüler konularından biri Şahmeran motifidir.

Mardinli camaltı ustası Tacettin Toparlı Şahmeran resimleri ile bu geleneksel sanatı yaşatmaya çalışanlardan.

Resim 23: Ebu Burak (Tacettin Toparlı), Şahmaran Camaltı Tablo, 50x48,5 cm

Resim 24: Ebu Burak (Tacettin Toparlı), Şahmaran Camaltı Tablo, 65x63 cm

Resim 25: Emine Yedikuvvet, Şahmaran, “Cam Altında Seyahat – Sürrealizm – Mitoloji” sergisi, 64x90 cm, 2014

Mardin`de de önemli bir simge olan Şahmeran, Nasra Şimmes` in basma eserlerindeki desenlerde güvercin ve dini temalarla birlikte tekrar karşımıza çıkıyor. 600 yıldır devam eden bir Süryani geleneği olan basma sanatı, Nasra Şimmeshindi tarafından 2016 yılında ölümüne kadar devam ettirildi (Dayar, 2019). Vefatının birinci yıldönümünde, Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezinde Şimmeshindi ailesi basma sanatının anlatan bir sergi düzenlendi (Sergiler-Nasra Şimmeshindi, 2019).

Resim 26: Nasra Şimmes, Şahmeran desinli basma boyarken

Resim 27: Hasan Özcan, Şahmeran desenli bakır tepsi

Mardinli Zahit Mungan, Hindistan'ın Ahmedabad kentindeki uçurtma festivaline, 5 ay boyunca yapımıyla uğraştığı, Şahmeran uçurtmayla Türkiye'yi temsil ederek katılmıştır (Yılmaz, 2017).

Resim 28: Zahit Mungan, Şahmeran uçurtma, 8 m, 2017

2.3. PLASTİK SANATLARDA ŞAHMERAN

Fikret Otyam; ressam, yazar, fotoğraf sanatçısı ve aynı zamanda da gazeteci olan, Anadolu'yu her yönüyle resimlerine konu alan, çok yönlü bir sanatçıdır (Eren, 2016). Yalın bir tarzı olan sanatçı, bazı çalışmalarında Türk halk resmi geleneğine atıfta bulunan resimler yapmıştır (Fikret Otyam-Biyografi, 2019)

Resim 29: Fikret Otyam, "Otyam'ın Fırçasından", Tuval üzerine karışık teknik, 1984

Resim 30: Fikret Otyam, "Otyam'ın Fırçasından", Tuval üzerine karışık teknik

Resim 31: Fikret Otyam, "Şahmaran'lı Portre", Tuval üzerine akrilik, 2008

Fotoğraf sanatçısı Kazım Şahbudak, Şahmeran'da en çok etkilendiği olgunun aşk ve sadak olduğunu söyler ve çalışmalarını "fotoğrafik görüntü, salt kendi varlığı ile günümüze bir göndermedir. Aynı zamanda düş olan ile gerçek olanın bir arada olmasıdır." Diyerek açıklar (Şahmaran: Yarası insan yarası yılan - Saklı benlik, iyilikle kötülük, sadakatile ihanet..., 2014).

Resim 32: Kazım Şahbudak, "Ustanı Bul Şahmaran" sergisi, 2014

Resim 33: Serpil Akyıl, Şahmeran, sunta üzerinde karışık teknik, 28x33,3 cm, 1998

Türk heykel sanatının önemli isimlerinden Mehmet Aksoy da çocukluğunda anlatılan yılan efsanelerinin etkisinde kalır ve bu konuda çalışmalar yapmaya başlar. Araştırmaya başlayınca; “kendimi bir hazinenin içinde buldum, bu kadar zengin ve bu kadar geniş bir içerik, her türlü anlatıma açık” der ve pek çok çalışma yapar (Yalçın, 2018). Şahmeran konulu çok sayıda çalışması bulunan sanatçı, 2010 yılında da “Yılan Hikayeleri” isimli sergisini açar.

Resim 34: Mehmet Aksoy, Şahmeran, 25 x 12x 25 cm, Mermer-Demir-Kurşun, 1989

Resim 35: Mehmet Aksoy, Şahmeran, 260X166X108 cm, Taş-Mermer-Metal, 2017

Resim 36: "Düş Ya Da Gerçek Şah-ı Maran" sergisi, İstanbul, 2012

3.BÖLÜM

ŞAHMERAN ÖZGÜN SERAMİK TASARIMI

Anadolu söylencelerinden Şahmeran figürü çağdaş bir dille seramik form ve yüzey üzerine yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalarda Şahmeran'la özdeşleşen geleneksel formu yok sayılmadan fakat başka bir açıdan bakarak yorumlanmaya çalışılmıştır. İki farklı seramik materyal ve iki farklı üslupta yorumlanacaktır.

Her zaman tek olarak resmedilen Şahmeran motifi çoklu bir kullanımla kendi fiziksel formundan çok yılanların şahı oluşu ile vurgulanmak istenmiştir ve aynı zamanda da korkulma sebebi olan yılan formu, daha dağınık bir tasvirle betimlenerek bir nevi şaşırtmayla bu yılan kadına karşı önyargıyı kırmak hedeflenmiştir. Bu amaçla yapılan desen çalışmaları sonunda çıkan tasarım, daha sonra yapılacak seramik uygulamalarda ortak motif olacaktır.

Resim 37: Şahmeran Desen Çalışması, 70x100, Guaj Boya, 2010

Gündelik kullanımda hayatımızda önemli bir yere sahip çay ritüeli dolayısıyla ve hem kullanılabilir hem estetik kaygıları olan bir form olarak çaydanlık uygun görülmüştür. Kadın ve yılan imgesinin vücut bulmuş hali diyebileceğimiz Şahmeran, kırılgan ve güçlü, zarif-güzel ve korkulan olarak anlatılan bir figür olarak en uygun malzeme olarak porselen seçilmiştir. Diğer bir taraftan da uygulayacağımız yüzey, boyamaya daha temiz ve pürüzsüz bir zemin yaratmış olacaktır.

Endüstriyel tasarım kriterleri göz önünde bulundurularak yapılan çaydanlık tasarımları için en uygun malzemenin porselen çamuru olduğuna karar verilmesi ile bu malzemeyle ilgili yapılan araştırmalar ve Şahmeran söylencesinden yola çıkarak tasarlanmış olan çaydanlık modelleri tamamlanır.

Resim 38: Çaydanlık, porselen döküm

Porselen kırılgan ve diğer çamur türlerine göre daha hassas çalışılması gereken bir malzemedir. Kurutma işlemi de aynı hassasiyetle nemli ortamda yapılmalıdır.

Resim 39: Bisküvi pişirimi yapılmış çaydanlıklar

Ayrıca artan çamurları yeniden dönüştürerek resimde görülen plakalar hazırlanabilir. Bu plakalar pişim esnasında formla beraber küçülüp deformasyonu azaltır ve sırlı yüksek pişirim esnasında sırda akma olursa fırına zarar vermeden güvenli bir pişirim sağlar.

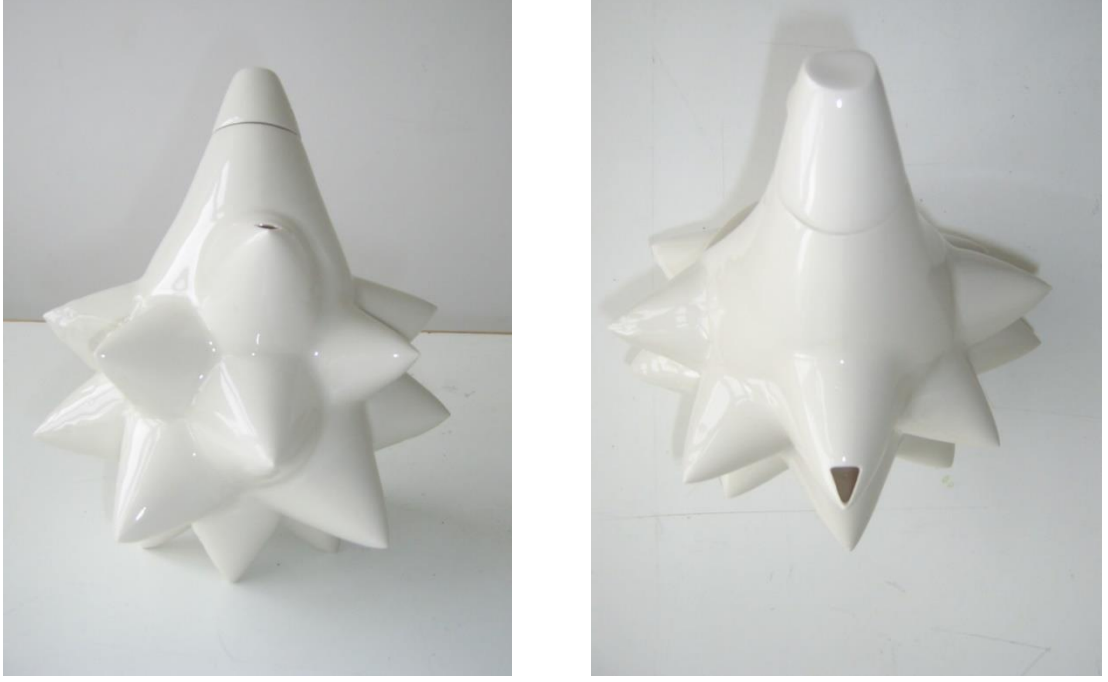
Resim 40: Bisküvi pişirimi yapılmış çaydanlıklar

Porselenin kendi rengi ve transparan özelliği görölmek istendiği için yüzeye ve yüksek dereceye uygun şeffaf bir sır kullanıldı. Kuruduktan sonra yapılan sırlama işleminde, sırların yüzeyde çok ince bir tabaka şeklinde olması önemlidir. Çaydanlıkların yüksek pişirimi limosh porselen çamuruna uygun olarak, 1230⁰C’de yapıldı. Sırlı pişirimin sonuçları aşağıda görölmektedir;

Resim 41: 1230⁰C’de Sırlı Pişirim

Fotoğraflarda göröldüğü gibi; bazı bölgelerde sırda toplanmalar olmuştur. Bünyenin beklenenden daha az sinterleşmesi sonucunda oluşan bu problem; bisküvi derecesinin düşük olması, yüksek pişirimde gerekli ısıya çıkılamaması ya da sırların kalın gelmesinden kaynaklanabilir. Bu iki sebepten ötürü daha yüksek derecelere ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır. 1250 ⁰C ‘de tekrar bir pişirim yapıldığında sır hatalarının düzeldiğini görebiliriz.

Resim 42: 1250 °C'de Sırlı Pişirim

Resim 43: Yalnız Şahmeran, Çaydanlık-1, Porselen

Resim 44: Zehir ve Şifa, Şahmeran Çaydanlık-2, Porselen

Resim 45: Şahmeran Çaydanlıklar 1-2

Üç boyutlu hikayeler yaratmaya çalıştığım, birbirinin tamamlayıcısı beş farklı formda hazırlanan bu çaydanlıklar; doğurganlığı ve üremeyi, kadın ve yılan ilişkisini, affediciliği, yalnızlığı yani Şahmeran'ı anlatan tüm öğeleri temsilen yapılmıştır. Her bir çaydanlık Şahmeran'ın farklı bir yönünü temsil etmektedir. Dolayısıyla, bir araya geliş şekilleri de başka hikayeler anlatılabilmesine olanak sağlamıştır.

Resim 46: Şahmeran Çaydanlıklar 1-2-3

Sır işlemleri tamamlanarak porselen boyamaya hazır gelen çaydanlıklar üzerine daha önce tasarlanan Şahmeran motifinden kesitler uygulanacaktır. Porselen boyama (china painting) işlemleri hassas çalışılması gereken ve çalışmaya son halini verecek kısımdır.

Porselen boyama teriminin ilk yaygınlaşmaya başlaması 20. yüzyılın başlarıdır. Porselen boyama, tarihsel bir sanattır ve halen günümüzde de popülerdir. Porselen boyama başka bünyeler üzerinde de yapılabilir de, porselen daha çok tercih edilmektedir. Bunun nedeni

porselenin daha beyaz ve pürüzsüz bir yüzeye sahip olmasıdır. Böylece daha ayrıntılı ve belirgin desenler uygulanabilir.

Porselen boyaması temiz bir ortamda, dikkatli bir şekilde yapılmalıdır. Kullanılmak istenen renkler ve uygulanacakları alanlar çalışmaya başlamadan belirlenmelidir. Çünkü renklerin pişme dereceleri farklılık gösterdiğinden ilk önce en yüksek derecede pişen renklerden başlayarak en düşük derecede pişen altın ve gümüş gibi renklerin pişirimiyle sonlandırılmalıdır. Porselen boyamasında uygulanmak istenen desene bağlı olarak 2 ila 12 arası pişirim yapılmaktadır.

Renklere göre pişirim dereceleri;

- Siyah, kırmızı 800⁰C
- Mavi, sarı, mor 680-700⁰C
- Altın, gümüş 600⁰C

İlk olarak porselen formun yüzeyi terebentin ile silinir. Bu işlem hem yüzeyi temizlemek hem de çizim yaparken kolaylık sağlaması için yapılır ve kurumaya bırakılır. Porselen boyası ve terebentin cam bir plaka üzerinde, temiz ve yumuşak bir bıçak yardımıyla, homojen hale getirilinceye kadar ezilerek karıştırılır. Boya çok yoğunsa çizgiler daha kalın ve kısa olur, bu da kontur atarken istenmeyen kalın çizgilere, kesikli ve özensiz bir görünüme sebep olur. Eğer yağını fazla koyarsak bu sefer de yüzeyde akmalar olur. Bu da hoş görünmeyen bir görüntüye sebep olacaktır. Terebentinin fazla olması durumunda ise çok mat bir görüntü oluşur. Bu nedenle boya, yağ ve terebentin oranlarının çok iyi dengelenmesi gerekmektedir.

Hazırlanan siyah renk boya istenen tüm kontür çizgileri için divitle forma uygulanmıştır. Siyahla aynı derecede pişen kırmızı renkte olan boyamalar da uygulanabilir. Fakat siyahla ayrı pişirimlerde uygulanırsa daha sağlıklı olacağı için bu çalışmada ayrı ayrı uygulandığını görüyoruz.

Aşağıda görülen fotoğraflar, siyah kontörler uygulandıktan sonra 800 °C' de pişirimi yapılmış çaydanlığa aittir. Bazı bölgelerde kontürlerin istenilen siyahlıkta çıkmamasından dolayı ikinci pişirim için kırmızı renkler boyanırken ayrıca siyah üzerinde de rötuşlamalar yapılmıştır.

Resim 47: Siyah Porselen Boyama, 800 °C'

Kırmızı renkle yapılacak olan boyama işlemi ve siyah üzerine yapılan rötuşlamalar tamamlanarak 800 °C' de ikinci pişirimi yapılır.

Resim 48: Kırmızı Porselen Boyama, 800 °C'

Resim 49: Kırmızı Dekorlu Şahmeran Çaydanlık; Detay

Eğer istenirse bir başka pişirimle altın ve gümüş uygulamalarda yapılabilir. Hareketli bir form olması, desenlerin yoğun kullanılması ve kırmızı renk kullanımının fazla olması sebebiyle altın gibi parlak renkler kullanmaktan kaçınılmıştır. Bir sonraki çalışmada sadece siyah kullanıldığı için altın detaylar kullanılmıştır.

Resim 50: Berfu Ceren Değirmenci, Şahmeran Çaydanlık, Porselen

Diğer uygulamalara göre daha sade bir şekilde tasarlanan form Şahmeran'ın yalnızlığını, ona eşlik eden yılanlar ise Şahmeran'ın yılanların şahı oluşunu sembolize etmektedir. Altın rengi kullanılan tek kısmın Şahmeran olması ile de yine aynı vurgu yapılmıştır.

Resim 51: Porselen boyaması bitirilmiş Şahmeran çaydanlık

Çalışmanın ikinci bölümü; farklı bir seramik malzeme ve farklı bir form ile fakat aynı motifler etrafında tamamlanacaktır.

Gerçek insan boyutlarında bir çalışma olacağından daha dayanıklı bir malzeme olan şamot çamuru tercih edilmiştir. Yüz ve el bölgeleri kalıp kullanılarak, geri kalan kısımları elle şekillendirme ile yapılmıştır. Baş kısmına, desenin altın rengi olan bölümü kabartma olarak uygulanmıştır.

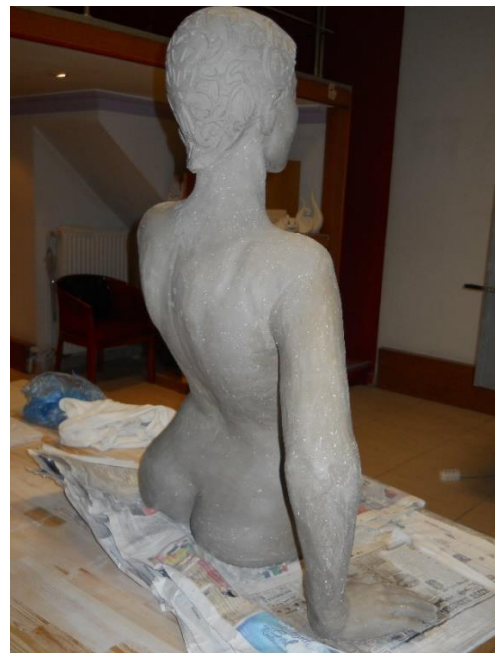
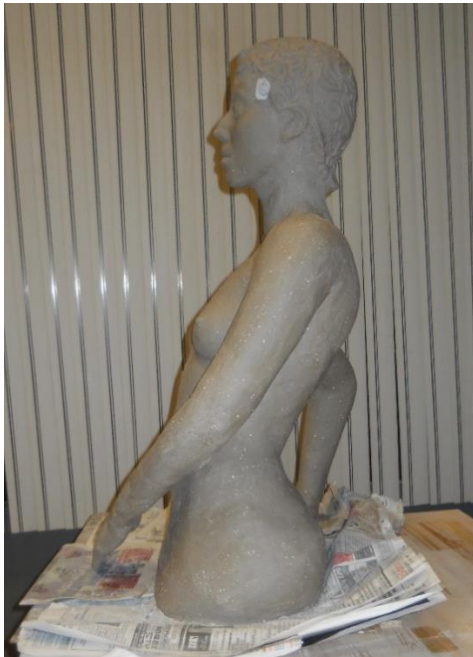
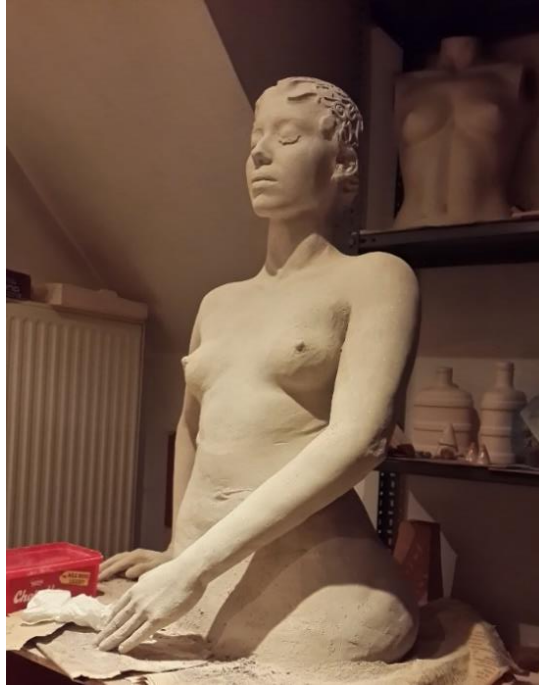

Resim 52: Şahmeran heykel çalışması

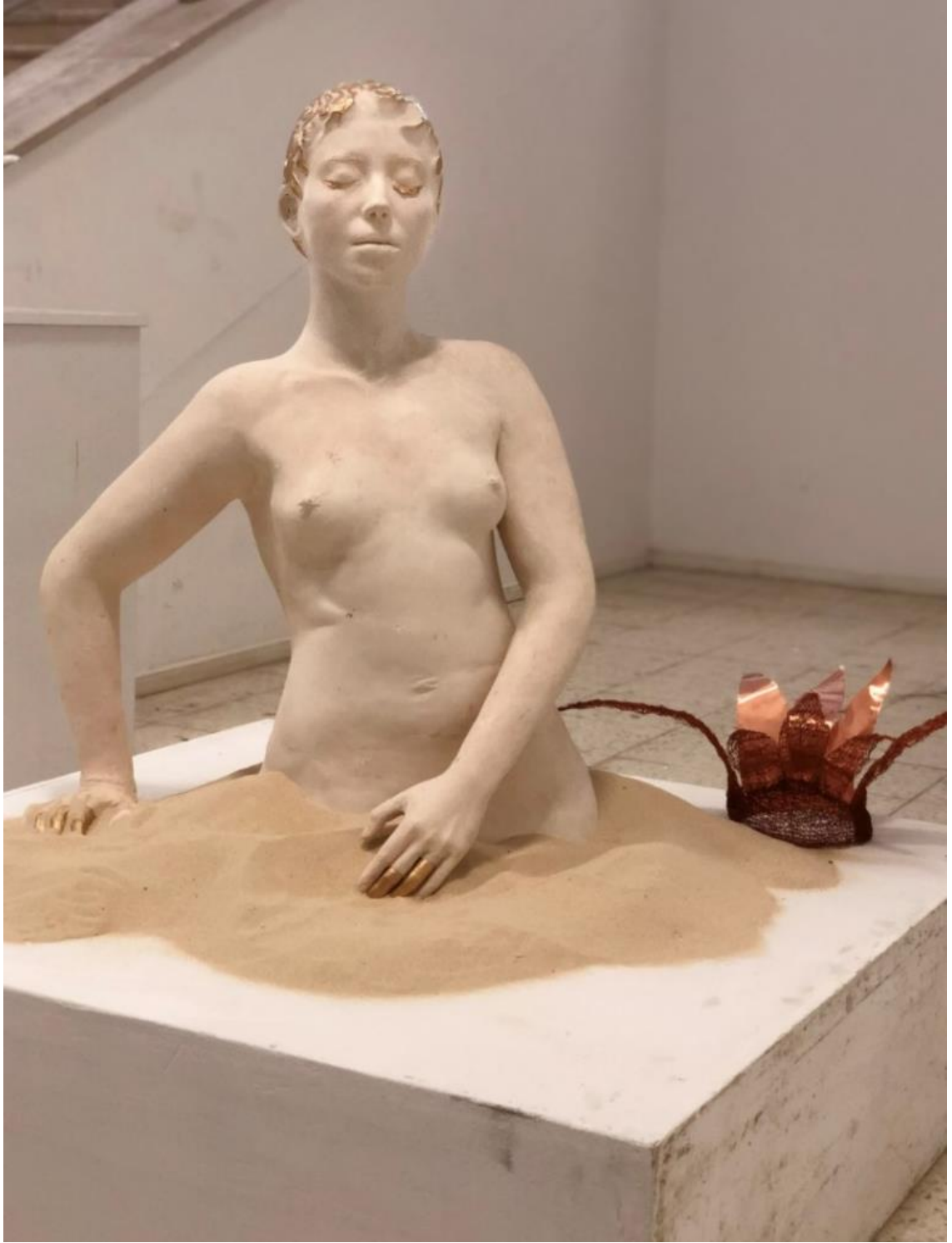

Resim 53: Şahmeran heykel, baş detayı

Bu çalışmada Şahmeran' ın kadın tarafı vurgulanmak istenmiştir ve Şahmeran'ın ölüm anı figüratif bir çalışmayla tasvir edilmiştir. Gözü kapalı hali, ölümüne sebep olan kişiye bile zarar değil yardım eden affedici oluşunu, ölüirken bile başı dik duruşu bilgeliğini temsil eder.

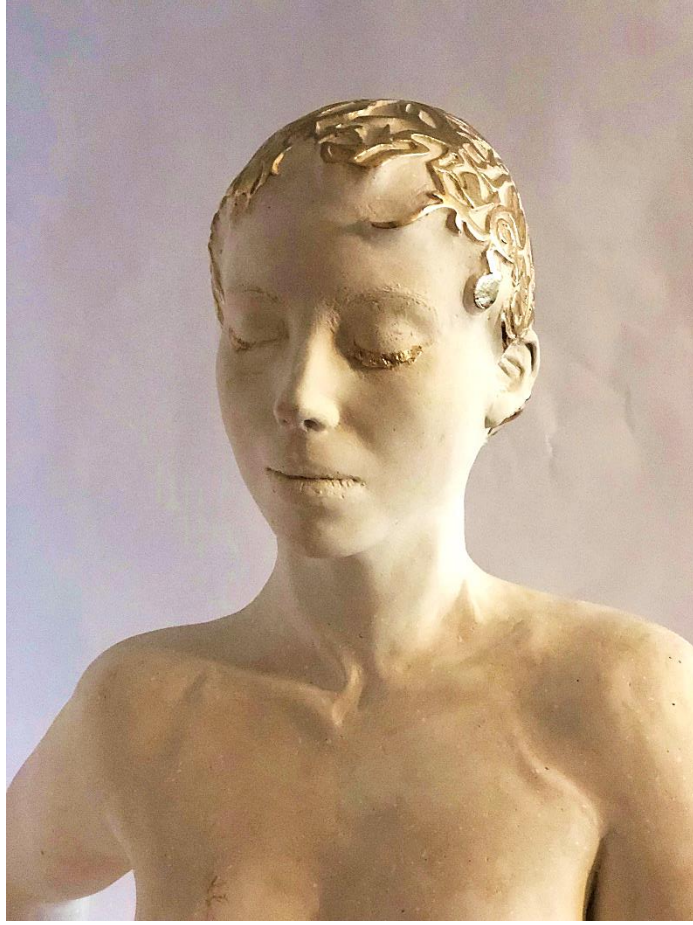
Resim 54: Figüratif Şahmeran çalışması

Resim 55: Berfu Ceren Değirmenci, Şahmeran'ın Öldürülüşü, 2019

Resim 56: Şahmeran'ın Öldürülüşü (arkadan görünüm), 2019

Resim 57: Heykelin baş detayı

SONUÇ

İnsanoğlu serüveninin başladığı ilk günden beri, derin bir merakla tüm varoluşu sorgulamaktadır ve bu süreçte bilgi, yöntem ve kullandığı araçların eksikliği varoluş sürecini açıklamakta yetersiz kalmıştır. İnsanın bilinmeyene karşı korkusu onu kendi gerçekliğini oluşturmaya itmiştir. Anlamlandıramadığı durumlara karşı kendini koruma güdüsüyle verdiği bir tepki olarak varlıklara doğüstü güçler atfederek bu korkusundan kurtulmaya çalışmıştır. Olağanüstü güçlere sahip bu varlıklar üstünden anlattığı hikayelerle cevaplayamadıklarını açıklamaya çalışmış ve böylece insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan söylencebilim ortaya çıkmıştır.

Elde ettikleri bilgi birikimi ve bu söylenceleri başkalarıyla paylaşma, onları kalıcı kılma arzusu ile ilk mağara resimlerini yapan insanlar aslında ortak bir dil oluşturmuştur ve bu nesiller boyu gelişecek olan sanatın ilk adımlarıdır. Bu kadar farklı dil, din ve kültüre sahip, birbirinden uzak coğrafyalarda yaşayan farklı ulusun, bu kadar benzer söylencelere sahip olması aralarında bilgi aktarımı ve kültürel bir etkileşim olduğu sonucunu doğurmaktadır. Sanat da aslında, bir ihtiyaç olarak insanın hayatına girer ve zamanla hem kendi değişir hem insan yaşamını değiştirir. İnsan bu ve daha pek çok duygu ve düşüncesiyle başa çıkmak için sanatı bir yol olarak seçmiştir. Sanat, yaratma güdüsüyle doğan bir ihtiyaç olarak yaratıcılığı da geliştirir. Psikiyatrist Prof. Dr. M. Bilgin Saydam'ın da dediği gibi; "İnsan yaşamının esas galesi, kendi tedavidir, yani kendi eksikliklerini tamamlamak, çatışmalarını çözümlenmek ve zedelenmişliklerinin ıstırabını azaltmaktır. Bunu başarmak, dünyayı, yeniden ve merkezinde kendisi olmak kaydıyla, yani, kendi dünyası olarak -tamam etmektir: -Yaratıcılık dediğimiz, hiç bitmeyecek, yani hiçbir zaman ufkuna ulaşılamayacak eylem de budur: -Dünyayı-tamam-etme-eylemi..." (Saydam, 2010, s. 2). Konu ne olursa olsun üretilenin merkezinde insan ve onun yaşamla baş etme çabası yer alır.

Sanatın özünü oluşturan fikrin anlatımı ilkesi bozulmadan, bulunan teknik, malzeme ve birikimle zenginleşmesi onu çeşitlendirmiştir. Söylencebilimle yakın ilişki içinde olan sanat ve her zaman birbirini besleyen bu iki kavramın birlikte çalışması durumunda ne

kadar güçlü bir anlatım dili oluşturduğunu görmekteyiz. Günümüzde de çok başarılı yapıtların alt metinlerinin söylencelere dayanıyor olması bunun örneğidir.

İlk önce temel gereksinimler için bir araç olan seramik de zamanla çeşitlenerek sanattaki yerini kazanmaya ve insanların estetik beklentisini karşılamaya başlamıştır. Bu çalışmada da birbirini her zaman besleyen ve çağlar boyu yakın ilişki içinde olan sanat ve söylencebilim kavramları araştırılarak öneminin hatırlanması hedeflenmiştir. Yapılan araştırmalar ve gözlemler sonucunda öğrenilen verilerle sanatın bu gücü de kullanılarak Şahmeran figürü ve söylencesi seramik form ve yüzey üzerine çalışmalar yapılarak yorum katılmaya çalışılmıştır.

Dünya söylencelerinde sık karşılaşılan ve ilgi çekici bir konu olan yılan vücutlu kadın figüründen yola çıkılarak, Anadolu söylencelerine yansımış adıyla Şahmeran derinlemesine incelenmiştir. Halk arasında fiziksel özellikleri ön planda olarak anlatılan bu figür, nazara karşı koruyucu bir obje olarak insanların yanlarında taşıdığı hatta evlerde yatak odası gibi özel alanlarda bulundurduğu bir motife dönüşmüştür. İçinde yaşadığımız bu hızlı tüketim toplumunda içeriğe verilen önemin azaldığı düşünülmektedir. İçeriklerin boşaltılması, anlamaya ve anlatmaya çalıştığımız bu önemli motifin değersizleşmesine, zamanla unutulup gitmesine sebep olacaktır. Bu kültürel değerın unutulmaması ve bilinirliğinin arttırılması için en önemli ve etkili yol olan sanata başvurmamız gerekli görülmüştür.

Söylencelerde önemli bir yer bulan yılan, her zaman için korkulan bir varlık olmuştur ve genellikle kadın figürüyle özdeşleştirilmiştir. Bu sebepten kadın ve yılan ilişkisi üzerinde durulmuş ve bu ilişkiye en iyi örneklerden biri olan, hem korkulan hem de hayranlık uyandıran Şahmeran figürü seçilmiştir. Söylencesel anlatımlarda erkek figürlerin yüceltilip çelişkili durumların kadın figüre yüklenmesine de bir tepki olarak Şahmeran farklı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Zıtlıkları, erdemi ifade eden tabiatı; kendine yapılan ihanete karşı bile insanlığa yardım ederek gösterdiği anaç yaklaşımını temsilen, daha çoğul bir dile yorumlanmaya çalışılmıştır. Halk sanatlarında kendine geniş bir yer edinen ve geleneksel ezgiler taşıyan bu kültürel motif seramik malzeme kullanılarak yapılan çalışmalarla daha çağdaş bir yorum katılmaya çalışılmıştır. Söylencebilimin gücü

hatırlatılarak ve geçmişimizin izlerini günümüz sanatına yansıtılarak özgün bir şekilde sentezlenmiştir ve geleceğe aktarılmasına katkıda bulunulmuştur. Bundan sonraki çalışmalarda, hatırlanmayan pek çok değeri açığa çıkarmak için sanatın diğer dalları kullanılabilir.

@DünyaDinleri. (2014, 02 21). http://www.dunyadinleri.com/tr-TR/mitoloji/mitoloji/oku_cin-mitolojisi-ve-tanrilari. 08 19, 2018 tarihinde ÇİN MİTOLOJİSİ VE TANRILARI: http://www.dunyadinleri.com/tr-TR/mitoloji/mitoloji/oku_cin-mitolojisi-ve-tanrilari adresinden alındı

4 Ancient Egyptian Symbols that Survived Through Millennia. (2019, 5 1). Grecs Blog. : <https://grecs.com/blog/4-ancient-egyptian-symbols-that-survived-through-millennia/> adresinden alındı

Akhenaton. (2012, 10 29). *Japon Mitolojisi ve Tanrıları*. 09 02, 2018 tarihinde <http://www.akhepedia.com/forum/uzakdogu-mitolojisi/japon-mitolojisi-ve-tanrilari/> adresinden alındı

Aksoy, N. (2006). *Dört Kitadan Camaltı Resimler*. Dışişleri Bakanlığı Sanat Galerisi.

Amida Nyorai, Buddha of the Pure Land. (tarih yok). 09 01, 2018 tarihinde Japanese Buddhism: <https://www.japanese-buddhism.com/amidanyorai.html> adresinden alındı

And, M. (2008). *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Andrews, T. (2000). *A DICTIONARY OF NATURE MYTHS: Legends of the Earth, Sea, and Sky*. Oxford University Press.

Armstrong, K. (2006). *Mitlerin Kısa Tarihi*. İstanbul: Merkez Kitapçılık.

Ashkenazi, M. (2003). *Handbook of Japanese Mythology*. ABC-CLIO.

- Atan, Y. (2011). *Akdeniz Mitologyasından Efsaneler*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Ateş, M. (2001). *Mitolojiler ve Semboller*.
- Avaryan, T. (2017, 08 07). *Mitlerin Batı Sanatındaki Etkisi*. Komplike Dergi: <http://komplikedergi.com/mitlerin-bati-sanatindaki-etkisi/> adresinden alındı
- Bilgili, A. S. (2001). *Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri (Sosyo-Ekonomik Tarih)*. Ankara: KB Yayınları.
- Bonnefoy, Y. (2000). *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü 1. Cilt*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Coulter, C. R., & Turner, P. (2012). *Encyclopedia of Ancient Deities*. Routledge.
- Çelik, C. (2017, 08 03). *Kültür Sanat, Efsanelere konu olan bin yıllık 'şahmeran' görücüye çıktı*. AA (Anadolu Ajansı): <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/efsanelere-konu-olan-bin-yillik-sahmeran-gorucuye-cikti/875401> adresinden alındı
- Çetin, E. (2017). Japon Mitolojisi. *Milliyet blog*.
- Çıblak, Y. (2007). TARSUS KÜLTÜRÜNÜN TANITIMINDA ŞAHMERAN EFSANELERİNİN. *Ç.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 185-196.
- Çığ, M. İ. (2018). Sümerlerde Tıp. *Bütün Dünya*, 62-67.
- Dayar, Z. (2019, 06 13). *İşleyen Nasra Şimmeshindi*. Süryaniler-Renkler Solmasın, Kültürler Kaybolmasın: <http://www.suryaniler.com/suryani-tarihi.asp?id=839> adresinden alındı

Devlet Tiyatroları. (2019, 6 8). <http://www.devtiyatro.gov.tr/arama-%C5%9Fahmeran.html> adresinden alındı

Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri.* İstanbul: OM Yayınevi.

Eren, D. (2016, 07 11). *Bir Tutam Anadolu: Fikret Otyam.* Azizm Sanat Örgütü: <http://www.azizmsanat.org/2016/07/11/bir-tutam-anadolu-fikret-otyam-deniz-eren/> adresinden alındı

Erkan, M. (2019, 04 23). *CÂMASBNÂME.* TDV İslam Ansiklopedisi: <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/7/C07002571.pdf> adresinden alındı

Fikret Otyam-Biyografi. (2019, 05 09). Fikret Otyam: <http://www.fikretotyam.com/biyografi> adresinden alındı

Gombrich, E. H. (1980). *Sanatın Öyküsü.* Ankara: Remzi Kitabevi.

Graves, R. (2010). *Yunan Mitleri.* Ankara: Say Yayınları.

Gül, T. (2012, 09 01). *Mitoloji Nedir, Mitolojinin Özellikler, Mitler ve Çeşitli Mitoloji Tanımları.* <https://tugce-gul.blogspot.com/2012/09/mitoloji-nedir-mitolojinin-ozellikler.html> adresinden alındı

Hakkımızda. (2019, 06 01). Yerebatan: <https://www.yerebatan.com/tr> adresinden alındı

Hakkımızda. (2019, 17 02). Yerebatan Sarnıcı: <https://www.yerebatan.com/tr/hakkimizda> adresinden alındı

Hancı, D. İ. (2005). Yılan Hikayesi. *Sted*, 6-9.

Hooke, S. H. (2002). *Ortadoğu Mitolojisi.* Ankara: İmge Kitabevi.

İBRAYEV, Ş. (2006). Kazak Mitleri ve Mitik Efsaneleri Hakkında1. *Bilig*, 1.

Japanese Gods and Goddesses. (tarih yok). 09 01, 2018 tarihinde <http://www.lowchensaustralia.com/names/godsjapanese.htm> adresinden alındı

Japon Mitolojisi [Dünya Mitolojisi]. (2017, 07 02). 08 31, 2018 tarihinde <http://www.mitolojisi.com/japon-mitolojisi> adresinden alındı

Jeremy Black, A. G. (2003). *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Aram Yayıncılık.

Jordan, M. (2004). *Dictionary of Gods and Goddesses*. Facts on File.

Karadağ, P. (1999). *Türk Halk Edebiyatı Anlat Türleri*. Ankara: Ürün Yayınları.

Karakaş, R. (2013). Siirt Efsane ve Halk İnanışlarında Yılan Miti. *Folklor/Edebiyat*, 49-62.

Koçan, P. D. (1997). Geleneksel Halk Sanatı Resimleri. Ş. Şentürk içinde, *Cam Altında Yirmi Bin Fersah* (s. 7). Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Mackenzie, D. A. (1996). *Çin ve Japon Mitolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Mungan, M. (2002). *Şahmeran'ın Bacakları*. Metis Yayınları.

Naga/Hindu Mythology. (2018, 6 6). Encyclopedia Britannica: <https://www.britannica.com/topic/naga-Hindu-mythology#accordion-article-history> adresinden alındı

Necatigil, B. (1988). *100 Soruda Mitologya*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Onaran, A. Ş. (2014). *Binbir Gece Masalları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ouroboros - *Vikipedi*. (2019, 02 21). Vikipedi, özgür ansiklopedi: <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvT3Vyb2Jvcn9zI1NpbXlh> adresinden alındı

Öztürk, Ö. (2017, 11 02). *Japon Kültürü ve Japon Mitolojisi Sözlüğü (A-J)*. 09 01, 2018 tarihinde Özhan Öztürk Makaleleri: <http://ozhanozturk.com/2017/11/02/japon-mitolojisi-sozlugu-a-j/> adresinden alındı

Öztürk, Ö. (2019, 6 1). *Medusa ve Gorgonlar(Yunan Mitolojisi)*. Özhan Öztürk Makaleleri: <http://ozhanozturk.com/2018/02/08/medusa-gorgonlar-yunan-mitolojisi/> adresinden alındı

Pamuk, O. (2014). *Binbir Gece Masalları'nı Okusak da Okumasak da*. A. Ş. Onaran içinde, *Binbir Gece Masalları 1. Cilt* (s. XI-XII). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Roberts, J. (2010). *Japanese Mythology A to Z*. New York: Chelsea House Publishers.

Rosenberg, D. (2003). *Dünya Mitolojisi*. Ankara: İmge Yayınevi.

Saldıran, D. (2018, 10 13). *Binbir Gece Masalları Neden Önemlidir?* Oggito: <https://oggito.com/icerikler/binbir-gece-masallari-neden-onemlidir/35935> adresinden alındı

Sarı, E. (2016). *Ülke ve Şehirlere Göre Efsane ve Destanlar*. Net Medya Yayıncılık.

Saydam, P. D. (2010). Postmodern Gnostik Olarak C. G. Jung Ve Analitik Psikoloji Okulu. *Nörofelsefe Dergisi*, 8-15.

Sayılı, O. (1991). *Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sergiler-Nasra Şimmeshindi. (2019, 06 13). Çankaya Belediyesi Çağdaş SanatlarMerkezi: <http://csm.cankaya.bel.tr/event/254/NASRA-SIMMESHINDI> adresinden alındı

Seyidoğlu, B. (2017). *Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Sultan Sökmen, Z. B. (2018). Anadolu'da Önemli Bir Simge Olan Şahmeran'ın Halk İnanışlarındaki Yeri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 283.

Şahmaran: Yarısı insan yarısı yılan - Saklı benlik, iyilikle kötülük, sadakatle ihanet... (2014, 01 28). SanalKültür - KanalKültür: <http://kanalkultur.blogspot.com/2014/01/sahmaran-yars-insan-yars-yan-sakl.html> adresinden alındı

Şahmeran (1972). (2019, 6 8). sinemalar: <https://www.sinemalar.com/film/24235/sahmeran> adresinden alındı

Şahmeran Efsanesi. (2019, 01 09). KANAGA: <http://www.kanaga.tv/tr/hikaye/sahmaran.html> adresinden alındı

Şen, A. A. (2019, 03 11). *Tanıtım Broşürü*. Adana İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü: <http://www.adanakulturturizm.gov.tr/Eklenti/62145,adana-gezi-rehberipdf.pdf?0> adresinden alındı

Şenesen, Y. r. (2019, 05 12). *Şahmeran, Lokman Hekim ve Adana Efsaneleri*. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi: <http://turkoloji.cu.edu.tr/ÇUKUROVA/makaleler/32.php> adresinden alındı

The incredible subterranean Basilica Cistern. (2014, 05 25). Ancient Origins: <https://www.ancient-origins.net/ancient-places-asia/incredible-subterranean-basilica-cistern-001686> adresinden alındı

Uğurlu, S. B. (2008). Çağdaş Türk Edebiyatında Şahmeran İmgesi : Arketipsel Bir Yaklaşım. *ICAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)* (s. 1691-1718). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Umut, Ç. (2011). *Herkül*. İstanbul: Anonim Yayıncılık.

Uyar, T. (2003). *Ödeşmeler ve Şahmeran Hikayesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yalçın, T. (2018, 16 15). *MEHMET AKSOY HEYKEL SERGİSİ: YILAN HİKAYELERİ*. Sanatı, sanatçıyı, yaşamı paylaşmak için...: <https://evetbenim.com/mehmet-aksoy-heykel-sergisi-yilan-hikayeleri-21-ekim-4-aralik-2010-evin-sanat-galerisi/> adresinden alındı

Yılan Bilgeliği ve Pleiades. (2012, 04 30). Evren ve İnsan: <https://insanveevren.wordpress.com/2012/04/30/yilan-bilgeligi-ve-pleiades/#more-4873> adresinden alındı

Yılar, D. Ö. (2016). *Yemliha'dan Camasbname'ye Lokman Hekim'den Günümüze Şahmeran*. Ankara: Pegem Akademi.

Yılmaz, H. (2017, 01 02). *3 Boyutlu Şahmeran Hindistan Yolunda*. National Turk: <https://www.nationalturk.com/3-boyutlu-sahmeran-hindistan-yolunda/> adresinden alındı

Yosma, A. (2018, 10 05). *İntikam Ateşinin Heykellerde Bile Sönmediğini Gösteren Medusa'nın Heykeli Ve Hikayesi*. listelist: <https://listelist.com/medusa-heykeli-hakkinda/> adresinden alındı

Zimmer, H. (2004). *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

MİTOLOJİ VE ANADOLU SÖYLENCELERİNİN ÖZGÜN SERAMİK FORM VE YÜZEYLERE YANSIMASI

Yazar Berfu Ceren Değirmenci

Gönderim Tarihi: 02-Tem-2019 03:55PM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 1148675681

Dosya adı: Ceren_Tez_02.07.19.docx (30.14M)

Kelime sayısı: 7710

Karakter sayısı: 50875

MİTOLOJİ VE ANADOLU SÖYLENCELERİNİN ÖZGÜN SERAMİK FORM VE YÜZEYLERE YANSIMASI

ORIJINALLIK RAPORU

%**2**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**2**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**1**

YAYINLAR

%**2**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

ÇIBLAK, Nilgün. "Tarsus Kültürünün Tanıtımında Şahmeran Efsanelerinin Önemi", Çukurova Üniversitesi, 2007.

Yayın

<%**1**

2

www.ayk.gov.tr

İnternet Kaynağı

<%**1**

3

Submitted to TechKnowledge Turkey

Öğrenci Ödevi

<%**1**

4

xeredinberq.com

İnternet Kaynağı

<%**1**

5

kanalkultur.blogspot.com

İnternet Kaynağı

<%**1**

6

www.ajanskonya.net

İnternet Kaynağı

<%**1**

7

Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK)

Öğrenci Ödevi

<%**1**

8

Submitted to Ege Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<% 1

9

www.vethekimder.org.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

10

tugce-gul.blogspot.com

İnternet Kaynağı

<% 1

11

dergipark.ulakbim.gov.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

12

doaj.org

İnternet Kaynağı

<% 1

13

"Hairstyling Technology and Techniques Used in Ancient Egypt", Encyclopaedia of the History of Science Technology and Medicine in Non-Western Cultures, 2016.

Yayın

<% 1

14

ZORKUL, Tahir. "MİTOLOJİ VE MUSTAFA SEYİT SUTÜVEN'İN ŞİİRİ", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2015.

Yayın

<% 1

15

www.turistrehberim.net

İnternet Kaynağı

<% 1

16

dua-cn-tilsim-by-astroloj.blogspot.com

İnternet Kaynağı

<% 1

Alıntılarını çıkart üzerinde

Eşleşmeleri çıkar

Kapat

Bibliyografyayı Çıkart üzerinde